

महाराष्ट्र शासन

क्र.संकीर्ण १११८/ प्र.क्र.४१७ /१६-अ
सामान्य प्रशासन विभाग, ६ वा मजला,
नवीन प्रशासन भवन, मादाम कामा मार्ग,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालय, मुंबई - ३२.
दिनांक : २८ डिसेंबर, २०१८

प्रति,

सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागाचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय , मुंबई

विषय: विविध पदभरतीत समांतर आरक्षणाची पदे विहीत
आरक्षणाप्रमाणे निश्चित करणेबाबत...

महोदय/महोदया,

पदभरती करताना समांतर आरक्षणाची पदे निश्चित करण्याची जबाबदारी संबंधित नियुक्ती प्राधिका-यांची आहे. संबंधित प्रशासकीय विभागाने विहित आरक्षणाप्रमाणे तपासणी करून समांतर आरक्षणाची पदे निश्चित करण्याबाबत दिनांक २०.७.२०१५ च्या शासन परिपत्रकान्वये सूचना देण्यात आलेल्या आहेत. तथापि, काही प्रशासकीय विभागाकडून समांतर आरक्षणाच्या घटकांसाठी पदे निश्चित करताना रिक्त पदे अथवा संवर्ग संख्या यापैकी कोणती बाब विचारात घ्यावी याबाबत विचारणा होत आहे. विभागांनी उपस्थित केलेल्या मुद्द्यांबाबत खाली देण्यात आलेल्या तक्त्यातील शासन निर्णय / परिपत्रके विचारात घेवून कार्यवाही करावी.

अ.क्र.	घटक व आरक्षणाचे प्रमाण	शासन निर्णय / परिपत्रक क्र. दिनांक	आरक्षण कोणत्या गटासाठी लागू राहील	पद निश्चित करताना विचारात घ्यावयाची बाब
१	महिला (३०%)	महिला व बालविकास विभाग, शासन निर्णय क्र.८१/२००१/मसेक्षा २०००/ प्र.क्र.४१५/ का.२ दि.२५.५.२००१	अ ते ड	भरती करावयाच्या पदांवर
२	माजी सैनिक (१५%)	साप्रवि, शासन परिपत्रक क्र. आरटीए १०७९/४८२/१६ अ, दिनांक १६.४.१९८१	क व ड	भरती करावयाच्या पदांवर
३	पदवीधर/ पदविकाधारक अंशकालीन उमेदवार (१०%)	१) साप्रवि, शासन निर्णय क्र.पअंक १००९/प्र.क्र.२००/२००९/१६ अ, दि.२७.१०.२००९ २) साप्रवि, शासन परिपत्रक क्र. अंशका १९१३/प्र.क्र.५७/२०१३/१६-अ, दि. १९.०९.२०१३	महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कक्षबाहेरील क व ड	भरती करावयाच्या पदांवर
४	खेळाडू (५%)	शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग, शासन निर्णय क्र. राक्रिधो २००२/प्र.क्र.६८/क्रीयुसे २, दि.१.७.२०१६	पात्रतेप्रमाणे अ ते ड	भरती करावयाच्या पदांवर
५	प्रकल्पग्रस्त (५%)	सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. एईएम १०८०/३५/१६ अ, दिनांक २१.१.१९८०	महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कक्षबाहेरील क व ड च्या पदांना	भरती करावयाच्या पदांवर
६	भूकंपग्रस्त (२%)	१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. भूकंप १००९/प्र.क्र.२०७ /२००९/१६ अ, दि.२७.८.२००९	महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कक्षबाहेरील क व	भरती करावयाच्या पदांवर

		१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. विकाक २२१५/प्र.क्र.३३७/१६ अ, दि. ४.११.२०१६	ड च्या पदांना	
७	दिव्यांग (३%)	१) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन परिपत्रक क्र.एसआरबी १०९७/ प्र.क्र.१२/९७/१६ अ, दि.२.५.१९९८ २) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन परिपत्रक क्र. अपंग २०१४/ प्र.क्र.७५/१६ अ, दि.२८.७.२०१४	अ ते ड	दि.२८.७.२०१४ च्या परिपत्रकात नमूद केल्याप्रमाणे सरळसेवा भरतीच्या कोटयामध्ये उपलब्ध होणाऱ्या रिक्त जागांवर व त्या गटातील सर्व संवर्गातील रिक्त पदे विचारात घेवून दिव्यांगांसाठी आरक्षण विहित करावयाचे आहे.
८	अनाथ (१%)	महिला व बाल विकास विभाग, शासन निर्णय क्र.अमुजा २०११/ प्र.क्र.२१२/का.३, दि.२.४.२०१८	अ ते ड	खुल्या प्रवर्गातून १%

समांतर आरक्षण हे कम्पीकृत आरक्षण असून सामाजिक व खुला (अराखिव) प्रवर्गात आरक्षणाच्या विहित टक्केवारीमध्ये उपलब्ध होणाऱ्या पदांवर सदर आरक्षणाची गणना करणे आवश्यक आहे. दिव्यांग व माजी सैनिक यांचे आरक्षण वगळता अन्य समांतर आरक्षणाच्या घटकांची खुला (अराखिव) पदे शासन शुध्दीपत्रक दिनांक १९.१२.२०१८ प्रमाणे व सामाजिक आरक्षणाची पदे शासन परिपत्रक दिनांक १६.३.१९९९ मधील तरतुदीनुसार भरण्यात यावीत. दिव्यांगांसाठीचे आरक्षण समांतर आरक्षण असले तरी दिव्यांग अधिनियमातील तरतुदीनुसार सदर आरक्षण पुढील भरती वर्षापर्यंत पुढे ओढण्यात येते. तसेच माजी सैनिकांसाठी असलेले आरक्षण दिनांक १६.४.१९८१ च्या परिपत्रकातील तरतुदीनुसार पुढे ओढणे आवश्यक आहे. पात्र माजी सैनिक उपलब्ध होत नसल्यास निवड यादीसह अन्य पात्र उमेदवारातून पदभरतीचे प्रस्ताव या विभागाच्या सहमतीस पाठविणे अपेक्षित आहे. सोबत शासन निर्णयाच्या प्रती पाठविण्यात येत आहेत.त्यातील तरतुदींचे काटेकोरपणे पालन करावे.

सदर शासन पत्र महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०१८१२२८१७३१०२३३०७ असा आहे. हे शासन पत्र डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

आपला,

(शिवाजी दौंड)

सचिव (साविस), महाराष्ट्र शासन

प्रत, माहिती व आवश्यक कार्यवाहीसाठी अग्रेषित

१) मा. राज्यपाल यांचे सचिव

२) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव

- ३) सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव
- ४) मा. विरोधी पक्षनेता, विधानपरिषद
- ६) मा. विरोधी पक्षनेता, विधानसभा
- ७) सर्व विधानसभा सदस्य / विधानपरिषद सदस्य
- ८) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य
- ९) प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय (विधानसभा)
- १०) प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय (विधानपरिषद)
- ११) सर्व विभागीय आयुक्त
- १२) सर्व सहायक आयुक्त मागास वर्ग कक्ष, कोकण विभाग, पुणे विभाग, नाशिक विभाग, नागपूर विभाग, अमरावती विभाग, औरंगाबाद विभाग
- १३) सर्व जिल्हाधिकारी
- १४) सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
- १५) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुळ शाखा, मुंबई
- १६) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई
- १७) प्रबंधक, लोकायुक्त आणि उपलोकायुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई
- १८) प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई, नागपूर, औरंगाबाद
- १९) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई
- २०) सचिव, राज्य माहिती आयोग
- २१) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई
- २२) राज्यातील सर्व महामंडळे आणि उपक्रम यांचे व्यवस्थापकीय संचालक
- २३) सर्व महानगरपालिकांचे आयुक्त,
- २४) सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा / नगरपालिका
- २५) संचालक, समाजकल्याण, पुणे,
- २६) आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक,
- २७) संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे
- २८) संचालक, सेवायोजन, मुंबई,
- २९) महालेखापाल, महाराष्ट्र १/२ (लेखा व अनुज्ञेय) मुंबई / नागपूर
- ३०) महालेखापाल, महाराष्ट्र १/२ (लेखा परीक्षा), मुंबई / नागपूर
- ३१) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई,
- ३२) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई,
- ३३) सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या अधिपत्याखालील विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख,
- ३४) सर्व मंत्रालयीन विभाग, त्यांना विनंती करण्यात येते की, त्यांच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग प्रमुख/ कार्यालय प्रमुख यांना सदर पत्राची प्रत, त्यांच्या स्तरावरून स्वतंत्रपणे पाठवून कार्यवाही करण्याच्या सूचना देण्यात याव्यात.
- ३५) ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई
- ३६) सर्व मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची मध्यवर्ती कार्यालये, महाराष्ट्र राज्य
- ३७) निवडनस्ती, सामान्य प्रशासन विभाग, (कार्यासन १६ अ)

अनाथ मुलांना खुल्या प्रवर्गातून १%
टक्का समांतर आरक्षण देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: अमुजा-२०११/ प्र.क्र. २१२/ का-३,
नविन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.
दिनांक - ०२ एप्रिल, २०१८.

वाचा- शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग, क्र.संकीर्ण-२०१३/प्र.क्र.१०९/का-३,
दिनांक ०६.०६.२०१६.

प्रस्तावना :-

बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियम, २०१५ अन्वये काळजी व संरक्षणाची गरज असलेल्या अनाथ, निराधार बालकांना पोलीस, स्वयंसेवी संस्था, पालक यांचेकडून बाल कल्याण समितीमार्फत बालगृहात प्रवेश दिला जातो. ० ते १८ वयोगटातील अशा मुलांना बालगृहामध्ये अन्न, वस्त्र, निवारा, आरोग्य सुविधा, शिक्षण, प्रशिक्षण इत्यादी सुविधा पुरविल्या जातात व पुनर्वसनासाठी प्रयत्न केले जातात. अनाथ मुलांना त्यांचा संस्थेतील कालावधी संपल्यानंतर संस्थेच्या बाहेर पडल्यानंतर अनेक समस्यांना तोंड द्यावे लागते. अनाथ मुलांची जात नक्की माहिती नसल्याने, त्यांना कोणत्या एका विशिष्ट प्रवर्गात समाविष्ट करता येत नाही. जातीचा दाखला नसल्यामुळे, त्यांना विविध शासकीय लाभापासून वंचित रहावे लागते. त्यामुळे त्यांच्या भावी आयुष्यात अनेक अडचणी निर्माण होतात. अनाथ मुलांकडे कोणतीही कागदपत्रे व पुरावे नसल्यामुळे, त्यांना जातीचे प्रमाणपत्र मिळत नाही व त्यामुळे त्यांना विविध शासकीय सवलतींपासून वंचित रहावे लागते. त्यामुळे अनाथ मुलांना राज्य शासनाच्या विविध सवलतींचा लाभ घेता यावा, याकरीता आरक्षण लागू करणेबाबतचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. त्यानुसार दिनांक १७ जानेवारी, २०१८ रोजी झालेल्या मंत्रिमंडळाच्या बैठकीत अनाथ मुलांना शिक्षण व नोकरी यामध्ये १% समांतर आरक्षण लागू करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय:-

बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियम, २०१५ अन्वये काळजी व संरक्षणाची गरज असलेल्या अनाथ, निराधार बालकांना संस्थेतून बाहेर पडल्यानंतर जातीचा दाखला नसल्यामुळे विविध शासकीय लाभांपासून वंचित रहावे लागते त्यामुळे अनाथ मुलांना राज्य शासनाच्या विविध सवलतींचा लाभ घेता यावा याकरीता शिक्षण व नोकरी यामध्ये खुल्या प्रवर्गातून १% समांतर आरक्षण लागू करण्यात येत आहे. त्यासाठी खालील अटी व शर्ती निश्चित करण्यात येत आहेत-

१) बालगृहातील व इतर अनाथ मुलांपैकी महिला व बाल विकास विभागाकडून देण्यात येणारे अनाथ प्रमाणपत्र असणा-या मुलांसाठीच हे आरक्षण लागू राहिल. ज्या मुलांच्या कागदपत्रावर कोणत्याही जातीचा उल्लेख नाही व ज्याचे आईवडील, काका-काकू, आजी-आजोबा व चुलत भावंडे व इतर नातेवाईक यांपैकी कोणाबाबतही माहिती उपलब्ध नाही, अशा मुलांनाच अनाथ आरक्षण लागू राहिल.

२) तसेच ज्या मुलांचे आई वडिल हयात नसून त्यांचेकडे जातीचे प्रमाणपत्र नाही, अशा मुलांच्या बाबतीत त्यांनी संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेकडे अर्ज करणे आवश्यक राहिल. जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेकडून संबंधित जिल्ह्याच्या बाल कल्याण समितीकडे सदर अर्ज पाठविण्यात येईल. बाल कल्याण समितीकडून सदर अर्जाची तपासणी करण्यात येईल व आवश्यकतेनुसार पोलीस / महसूल विभागाच्या यंत्रणेकडून छाननी करून तसेच मुलाखत घेऊन अर्ज प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून ४० दिवसात आपली शिफारस संबंधित विभागीय उपायुक्त, महिला व बाल विकास यांचेकडे निर्णयार्थ पाठविण्यात येईल. बाल कल्याण समितीची शिफारस विचारात घेऊन विभागीय उपायुक्त, महिला व बाल विकास यांचेकडून अनाथ प्रमाणपत्र देण्याची कार्यवाही करण्यात यावी. तसेच शिफारस अमान्य करण्यात येऊन अनाथ प्रमाणपत्र नाकारण्यात आल्यास विभागीय उपायुक्त महिला व बाल विकास यांचेकडून कारणासहित सदर अर्ज बाल कल्याण समितीकडे परत पाठविण्यात येईल. प्रमाणपत्राच्या अनुषंगाने जर कांही तक्रार असल्यास यासंदर्भात अपिलीय प्राधिकारी हे आयुक्त, महिला व बाल विकास हे राहतील.

३) उपरोक्त वाचा मधील दिनांक ०६.०६.२०१६ च्या शासन निर्णयानुसार महिला व बाल विकास विभागामार्फत बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियमांतर्गत मान्यता प्राप्त (अनुदानित/विनाअनुदानित) संस्थामध्ये दाखल मुलांना अनाथ प्रमाणपत्र देणेबाबतची कार्यवाही विहीत करण्यात आली आहे. त्यानुसार अनाथ प्रमाणपत्र देण्याची कार्यवाही करण्यात यावी.

४) सदर निर्णय, शासन निर्णय लागू झाल्याच्या दिनांकापासून पुढे होणा-या सरळसेवा भरतीसाठी लागू राहिल.

५) शासन सेवेत प्रवेशासाठी अनाथ मुलांसाठी खुल्या प्रवर्गातून १% समांतर आरक्षण गट “अ” ते “ड” च्या सर्व पदावर लागू राहिल.

६) सदर आरक्षणाची गणना पद भरती करण्यात येणा-या रिक्त पदावर करण्यात यावी.

७) संबंधित भरती वर्षात अनाथ उमेदवार उपलब्ध न झाल्यास आरक्षणाचा अनुशेष पुढे न ओढता खुल्या प्रवर्गातून गुणवत्तेनुसार इतर उमेदवारांची नियुक्ती करण्यात यावी.

८) त्याचप्रमाणे शिक्षणांतर्गत शिष्यवृत्ती, वसतिगृह व व्यावसायिक शिक्षणांतर्गत शैक्षणिक शुल्क प्रतिपूर्ती योजनेमध्ये सदर आरक्षण लागू राहिल.

९) अनाथ आरक्षण प्रमाणपत्राच्या अनुषंगाने एखाद्या मुलाची नोकरीमध्ये नियुक्ती झाल्यास त्याने सादर केलेल्या अनाथ प्रमाणपत्राची फेरतपासणी आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे यांच्या मार्फत करणे आवश्यक राहिल.

१०) अनाथ आरक्षणाबाबत करावयाच्या कार्यवाहीच्या अनुषंगाने सविस्तर मार्गदर्शक सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

११) अनाथ आरक्षणाच्या लाभाच्या अनुषंगाने काही समस्या उद्भवल्यास त्याबाबत अभिनिर्णय घेण्याचा अधिकार शासनास राहिल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१८०४०२१३०९१३८०३० असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(सं.सु.गवस)
कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

१. सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव
२. सर्व मंत्रालयीन विभाग
३. संचालक, माहिती व जनसंपर्क, मंत्रालय, मुंबई.
४. सचिव, महाराष्ट्र राज्य बाल हक्क संरक्षण आयोग, वरली, मुंबई.
५. आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे.
६. सर्व उप सचिव, अवर सचिव, कक्ष अधिकारी, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
७. सर्व विभागीय महिला व बाल विकास अधिकारी,
८. सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी.
९. निवड नस्ती / का-३

राज्यातील प्राविण्यप्राप्त खेळाडूंना शासकीय,
निमशासकीय व इतर क्षेत्रात नोकरीसाठी ५%
आरक्षण
सर्व समावेशक सूचना.

महाराष्ट्र शासन
शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : राक्रीधो-२००२/प्र.क्र.६८/क्रीयुसे-२
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई - ४०००३२
दिनांक ०१ जुलै, २०१६

वाचा:-

१. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्र. राक्रीधो-२००२/प्र.क्र.६८/क्रीयुसे-२ दि.२१ जून, २००६
२. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्र. राक्रीधो-२००२/प्र.क्र.६८/क्रीयुसे-२ दि.१८ नोव्हेंबर, २००६
३. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्र. संक्रीआ-१००६/प्र.क्र.१८२/क्रीयुसे-२ दि. ६ मे, २००८
४. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्र.संक्रीआ-२००७/(प्र.क्र.३२९/०७) क्रीयुसे-२ दि.११ जुलै, २००८
५. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्र.क्रीअसो-१९०८/(प्र.क्र.३९४/०८)क्रीयुसे-२ दि.२१ ऑगस्ट, २००८
६. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्र.क्रीस्पर्धा-२१०८/(प्र.क्र.५३८/०८) क्रीयुसे-२ दि.१४ जुलै, २००९
७. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्र.संक्रीआ-२०१०/(प्र.क्र.२७०/१०)क्रीयुसे-२ दि.१७ ऑगस्ट, २०१०
८. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्र.संक्रीआ-२१०८/(प्र.क्र.४४०/०८)क्रीयुसे-२ दि.२० सप्टेंबर, २०१३
९. शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, क्र.संक्रीर्ण-१७१४/प्र.क्र.३२५/क्रीयुसे-२ (आदिवासी क्रीडा स्पर्धा)
दि.२२ एप्रिल, २०१५
१०. सामान्य प्रशासन विभाग, क्र.एसआरव्ही-२०१५/प्र.क्र.४०४/कार्या.१२, दि. २५ एप्रिल, २०१६
११. महिला व बालविकास विभाग, क्र.८२/२००१/मसेआ-२०००/प्र.क्र.४१५/का-२, दि. २५ मे, २००१

प्रस्तावना :-

राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्पर्धांमध्ये पदके प्राप्त करणारे खेळाडू राष्ट्रास तसेच राज्यास लौकिक प्राप्त करून देत असतात. खेळाडूंना खेळामध्ये प्राप्त होणाऱ्या संधी व शैक्षणिक अर्हता मिळविण्याचा कालावधी एकच असल्याने त्यांना दोन्ही आघाडीवर सारख्याच प्रमाणात लक्ष देता येणे शक्य नसते. बऱ्याचदा त्यांची शैक्षणिक क्षेत्रात पिछेहाट होते व त्यामुळे नोकरी व्यवसायाच्या स्पर्धेत ते अन्य विद्यार्थ्यांशी स्पर्धा करू शकत नाहीत. ही बाब विचारात घेऊन शासनाने विविध शासकीय विभागात व शासनाच्या मालकीच्या व नियंत्रणाखाली असलेल्या महामंडळात, स्थानिक प्राधिकरणात व शासकीय सवलती प्राप्त केलेल्या संस्थांमध्ये नोकरीसाठी अत्युच्च गुणवत्ताप्राप्त खेळाडूंकरीता ५% आरक्षण ठेवण्याचा निर्णय दिनांक ३०.०४.२००५ च्या शासन निर्णयानुसार घेतला. या शासन निर्णयानुसार संबंधित विभागामार्फत पदभरतीसाठी प्रथम अर्ज मागविण्यात येतात. अर्ज केलेल्या सर्व खेळाडू अर्जदारांची क्रीडा विषयक पात्रतेबाबतची प्रमाणपत्रे, ते लेखी परिक्षेत पात्र झाल्यानंतर संबंधित विभागाकडून प्रमाणित करण्याकरिता आयुक्त, क्रीडा व युवक सेवा, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्याकडे पाठविण्यात येतात. खेळाडूंचे, संघटना सचिवांचे व विद्यापीठ संचालकांचे प्रतिज्ञापत्र प्राप्त करून घेवून

त्यानुसार आयुक्तालयाद्वारे प्रस्तावांची पडताळणी करून संबंधित विभागास पात्र/अपात्र अहवाल पाठविण्यात येतो.

शासनाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, बऱ्याच खेळाडू उमेदवारांना शासन निर्णयातील तरतुदीची माहिती नसल्यामुळे पात्रता नसतानाही पदभरतीसाठी अर्ज भरले जातात खेळाडू क्रीडा विषयक पात्रता धारण करीत नसताना लेखी परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यास योग्य खेळाडू न मिळाल्यामुळे ५% आरक्षणातील पद रिक्त राहते व इतर अनेक अनेक समस्या उद्भवतात. काही खेळाडू पडताळणीअंती अपात्र असल्याचे संचालनालयामार्फत कळविल्यानंतर त्या विरोधात मा.प्रशासकीय न्यायाधिकरण व मा.उच्च न्यायालयामध्ये निर्णयाचे विरोधात याचिका दाखल करतात.

वरील परीस्थिती विचारात घेता खेळाडू आरक्षणांतर्गत होणारी भरती प्रक्रिया अधिक पारदर्शक / सुटसुटीत व्हावी यादृष्टीने प्रचलित तरतुदीमध्ये सुधारणा करून सुधारित शासन निर्णय निर्गमित करावयाची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

या शासन निर्णयाद्वारे खेळाडूसाठीच्या ५% आरक्षणाबाबतचा मूळ शासन निर्णय दिनांक ३०.०४.२००५ व त्यानंतर या विभागाने निर्गमित केलेले सर्व शासन निर्णय, परिपत्रक, पत्र इ. अधिक्रमित करण्यात येत असून नोकरीत ५% आरक्षणाचा लाभ घेणाऱ्या खेळाडूसाठी पुढीलप्रमाणे सुधारित आदेश देण्यात येत आहेत:-

१ खेळाडू विषयक आरक्षण लागू असलेली कार्यालये :-

सदर शासन निर्णय शासकीय/ निमशासकीय कार्यालय/ शासकीय उपक्रमातील सांविधानिक संस्था/जिल्हापरिषदा/ पंचायत समित्या / ग्रामपंचायती/ नगरपरिषदा/ नगरपालिका/ महानगरपालिका/ मंडळे/ महामंडळे/ शासनाचे अंगीकृत व्यवसाय/ विद्यापीठे/ कृषी विद्यापीठे /शासकीय शिक्षण संस्था आश्रमशाळांसह/सहकारी संस्था/ सहकारी साखर कारखाने/ सहकारी सूतगिरण्या/बँका/सहकारी बँका/सहाय्यक अनुदान मिळणाऱ्या शासन मान्य स्वेच्छा संस्था यांच्यासह अन्य ज्या ज्या प्रकारच्या संस्था व कार्यालये यांना राज्याच्या तिजोरीतून निधी/ अनुदान/ सहाय्यक अनुदान मिळते अशा सर्व प्रकारच्या संस्था/मंडळे यांना त्यांच्या आस्थापनेवरील पदावर खेळाडूसाठी ५ % आरक्षण (समांतर आरक्षण) लागू करणे बंधनकारक राहिल.

२. क्रीडा विषयक अर्हता:-

गट	क्रीडा विषयक अर्हता (परिशिष्ट अ प्रमाणे)	खेळविषयक पात्रता	
		वैयक्तिक स्पर्धा	सांघिक स्पर्धा
अ	i) अधिकृत आंतरराष्ट्रीय स्पर्धा (वरिष्ठ गट) ii) पॅरा ऑलिम्पिक आंतरराष्ट्रीय स्पर्धा iii) जागतिक आंतरविद्यापीठ क्रीडा स्पर्धा	महाराष्ट्राच्या खेळाडूने भारताचे प्रतिनिधित्व करताना प्रथम, द्वितीय अथवा तृतीय स्थान /सुवर्ण, रौप्य किंवा कांस्य पदक	महाराष्ट्राच्या खेळाडूचा समावेश असलेल्या भारतीय संघाने प्रथम, द्वितीय अथवा तृतीय स्थान /सुवर्ण, रौप्य किंवा कांस्य पदक मिळविणे आवश्यक

	iv) आंतरराष्ट्रीय शालेय महासंघा- द्वारा आयोजित जागतिक शालेय क्रीडा स्पर्धा v) ग्रॅन्डमास्टर किताब	मिळविणे आवश्यक/ ग्रॅन्डमास्टर किताब अथवा ऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धेत सहभाग	
ब	i) अधिकृत आंतरराष्ट्रीय स्पर्धा (कनिष्ठ गट) ii) राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा (वरिष्ठ गट) iii) पॅरा ऑलिम्पिक राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा iv) राष्ट्रीय शालेय क्रीडा स्पर्धा v) राष्ट्रीय ग्रामीण व महिला क्रीडा स्पर्धा vi) अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ क्रीडा स्पर्धा vii) आंतरराष्ट्रीय मास्टर स्पर्धा	महाराष्ट्राच्या खेळाडूने भारताचे प्रतिनिधित्व करताना /महाराष्ट्राचे /विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व करताना प्रथम, द्वितीय अथवा तृतीय स्थान/ सुवर्ण, रौप्य किंवा कांस्य पदक मिळविणे आवश्यक/ अथवा)आंतरराष्ट्रीय मास्टर किताब मिळविणे आवश्यक	महाराष्ट्राच्या खेळाडूचा समावेश असलेल्या भारतीय संघाने /महाराष्ट्राच्या/ विद्यापीठाचे संघाने प्रथम, द्वितीय अथवा तृतीय स्थान/ सुवर्ण, रौप्य किंवा कांस्य पदक मिळविणे आवश्यक/ ऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धेत सहभाग
क	i) राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा (कनिष्ठ गट) ii) राज्य स्तरावरील वरिष्ठ क्रीडा स्पर्धा iii) राज्यस्तर शालेय क्रीडा स्पर्धा iv) ग्रामीण व महिला क्रीडा स्पर्धा v) राज्यस्तर आंतरविद्यापीठ क्रीडा स्पर्धा (अश्वमेध) vi) राज्यस्तर आदिवासी क्रीडा स्पर्धा vii) राज्यस्तर पॅरा ऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धा viii) राज्यस्तर अपंग क्रीडा स्पर्धा	राष्ट्रीय स्तरावरील स्पर्धेमध्ये महाराष्ट्राचे/राज्य स्तरावर संबंधित विभाग/जिल्ह्याचे प्रतिनिधित्व करून प्रथम, द्वितीय अथवा तृतीय स्थान/ सुवर्ण, रौप्य किंवा कांस्य पदक मिळविणे आवश्यक	राष्ट्रीय स्तरावरील स्पर्धेमध्ये महाराष्ट्राचे/राज्य स्तरावर संबंधित विभाग/जिल्ह्याचे प्रतिनिधित्व करून संघाने प्रथम, द्वितीय अथवा तृतीय स्थान/ सुवर्ण, रौप्य किंवा कांस्य पदक मिळविणे आवश्यक

ड	i) राज्यस्तर कनिष्ठ गटातील क्रीडा स्पर्धा	प्रथम, द्वितीय अथवा तृतीय स्थान /सुवर्ण, रौप्य किंवा कांस्य पदक मिळविणे आवश्यक	संघाने प्रथम, द्वितीय अथवा तृतीय स्थान /सुवर्ण, रौप्य किंवा कांस्य पदक मिळविणे आवश्यक
	ii) राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा वरिष्ठ गट	वरिष्ठ गट स्पर्धेत सहभाग	वरिष्ठ गट स्पर्धेत सहभाग
	iii) पॅरा ऑलिम्पिक राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा	वरिष्ठ गट स्पर्धेत सहभाग	वरिष्ठ गट स्पर्धेत सहभाग

पात्र स्पर्धांचा तपशील परीशिष्ट 'अ' मध्ये दिलेला आहे

३. स्पर्धाविषयक अन्य अटी व शर्ती :-

(अ) (i) उपरोक्त अ व ब गटातील स्पर्धा या संबंधित खेळाच्या आंतरराष्ट्रीय ऑलिम्पिक समितीशी संलग्न असलेल्या आंतरराष्ट्रीय फेडरेशनने आयोजित केलेल्या असाव्यात अथवा आंतरराष्ट्रीय समितीने स्वतः अथवा इंडियन ऑलिम्पिक असोसिएशन यांनी आयोजित केलेल्या असाव्यात.

(ii) उपरोक्त स्पर्धा व्यतिरिक्त संबंधित मान्यताप्राप्त खेळाच्या आंतरराष्ट्रीय फेडरेशनने/संबंधित खेळाच्या राष्ट्रीय फेडरेशनने आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील मान्यता प्राप्त स्पर्धेचे आयोजन केलेले असावे. यामध्ये सहभागी होणा-या खेळाडूंची निवड ही राष्ट्रीय संघातून झालेली असावी वैयक्तिकरित्या आयोजित केलेल्या किंवा आमंत्रित स्वरूपाच्या स्पर्धामध्ये भाग घेतलेल्या खेळाडूंचा यासाठी विचार करता येणार नाही.

(iii) राष्ट्रीय अजिंक्यपद स्पर्धांचे आयोजन भारतीय ऑलिम्पिक समितीशी संलग्न असलेल्या संबंधित खेळाच्या राष्ट्रीय फेडरेशनने/संघटनेने केलेले असावे.

(iv) राज्य क्रीडा अजिंक्यपद स्पर्धांचे आयोजन महाराष्ट्र ऑलिम्पिक असोसिएशनशी संलग्न असलेल्या संबंधित खेळाच्या राज्य संघटनेने केलेले असावे.

(v) एकविध खेळ संघटनेद्वारा आयोजित राष्ट्रीय स्पर्धा असल्यास स्पर्धा काळात सदर राष्ट्रीय संघटनेस इंडियन ऑलिम्पिक असोसिएशनची (IOA) आणि महाराष्ट्र ऑलिम्पिक असोसिएशनची (MOA) संलग्नता असणे हा निकष अनिवार्य राहील.

(vi) एकविध खेळ संघटनेद्वारा आयोजित राज्य स्पर्धा असल्यास स्पर्धा कालावधीत सदर राज्य संघटनेस महाराष्ट्र ऑलिम्पिक असोसिएशनची (MOA) संलग्नता असणे हा निकष अनिवार्य राहील.

(आ) (i) जागतिक आंतरविद्यापीठ स्पर्धा ही आंतरराष्ट्रीय आंतरविद्यापीठ स्पोर्ट्स बोर्ड द्वारा आयोजित केलेल्या असाव्यात.

(ii) तसेच अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ स्पर्धा ह्या अखिल भारतीय विद्यापीठ क्रीडा बोर्डमार्फत आयोजित केलेल्या असाव्यात.

(iii) राज्यस्तर आंतरविद्यापीठ स्पर्धांचे (अश्वमेध) आयोजन संबंधित विद्यापीठाने केलेले असावे.

- (इ) (i) पॅरा ऑलिम्पिक आंतरराष्ट्रीय स्पर्धा या संबंधित खेळाच्या आंतरराष्ट्रीय पॅरा ऑलिम्पिक समितीशी संलग्न असलेल्या आंतरराष्ट्रीय पॅरा ऑलिम्पिक समितीने स्वतः आयोजित केलेल्या असाव्यात. तसेच उपरोक्त स्पर्धा व्यतिरिक्त असलेल्या स्पर्धा मान्यता प्राप्त खेळांच्या असून आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील मान्यता प्राप्त संघटनेने आयोजित केलेल्या असाव्यात यामध्ये सहभागी होणा-या खेळाडूंची निवड ही राष्ट्रीय संघातून झालेली असावी. वैयक्तिकरित्या किंवा आमंत्रित स्वरूपाच्या स्पर्धा मध्ये भाग घेतलेल्या खेळाडूंचा यासाठी विचार करता येणार नाही.
- (ii) राष्ट्रीय व राज्यस्तर पॅराऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन संबंधित पॅराऑलिम्पिक खेळ संघटनेने केलेले असावे.
- (iii) अपंग क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन हे आयुक्त, अपंगकल्याण विभाग यांच्यामार्फत करण्यात आलेल्या असाव्यात.
- (ई) (i) आंतरराष्ट्रीय शालेय क्रीडा स्पर्धा ह्या आंतरराष्ट्रीय शालेय क्रीडा महासंघाद्वारा आयोजित केलेल्या असाव्यात.
- (ii) राष्ट्रीय शालेय क्रीडा स्पर्धा ह्या भारतीय शालेय क्रीडा महासंघाद्वारा आयोजित केलेल्या असाव्यात.
- (iii) राज्यस्तर शालेय क्रीडा स्पर्धा महिला व ग्रामीण क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन (राजीव गांधी खेल अभियान अंतर्गत) क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय मार्फत केलेले असावे.
- (उ) (i) राज्यस्तर अदिवासी क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन हे आयुक्त, अदिवासी विकास विभागामार्फत करण्यात आलेले असावे.
- (ऊ) केंद्रशासनाद्वारा यापूर्वी भारतीय खेळप्राधिकरण/पंचायत युवा व क्रीडा अभियाना अंतर्गत आयोजित झालेल्या व आता राजीव गांधी खेलअभियान अंतर्गत आयोजित केल्या जात असलेल्या ग्रामीण व महिला क्रीडा स्पर्धा (वैयक्तिक अथवा सांघिक क्रीडा स्पर्धा) ह्या भारतीय खेळप्राधिकरण द्वारा आयोजित केलेल्या असाव्यात.
- (ए) आंतरराष्ट्रीय स्पर्धांमध्ये सांघिक/ वैयक्तिक स्पर्धेमध्ये किमान १२ देशांच्या संघाचा /वैयक्तिक स्पर्धेमध्ये (वैयक्तिक क्रीडा प्रकार/प्रत्येक वजनी गटात) स्वतंत्रपणे किमान १२ खेळाडूंचा समावेश असावा. सर्व प्रकारच्या राष्ट्रीय/राज्य अजिंक्यपद स्पर्धेमध्ये किमान ६०% राज्य/जिल्हे सहभागी होणे आवश्यक राहिल.

४. सर्वसाधारण अर्हता:-

- (i) खेळाडू हा महाराष्ट्राचा रहिवासी असावा व त्याला मराठीचे ज्ञान असावे.
- (ii) सदर खेळाडू संबंधित पदाच्या सेवा प्रवेश नियमातील तरतूदीनुसार पदासाठी आवश्यक असणारी किमान शैक्षणिक व इतर अर्हता प्राप्त करणारा असावा.
- (iii) खेळाडूसाठी असलेल्या आरक्षणातून सरळसेवेने नेमलेला उमेदवार हा आरक्षण बिंदू नामावलीमध्ये त्या त्या प्रवर्गामध्ये गणला जाईल उदा. अनुसूचित जातीचे खेळाडू व्यक्ती ही अनुसूचित जातीच्या आरक्षणाच्या बिंदूवर गणली जाईल.

- (iv) राज्य शासनाच्या सेवेत यापूर्वीच असलेल्या उमेदवारांना त्यांनी क्रीडा क्षेत्रात अधिक वरिष्ठ स्थान अथवा पदक प्राप्त केल्यास व ते शैक्षणिक अर्हता वयोमर्यादा इत्यादी बाबींसह पात्र असल्यास वरिष्ठ जागेसाठी ते अर्ज करण्यास पात्र राहतील.
- (v) खेळाडू उमेदवारांनी अर्ज करण्यापूर्वीच सुधारीत तरतूदीनुसार विभागीय उपसंचालक यांचेकडून खेळाच्या प्रमाणपत्राची पडताळणी करून घेणे आवश्यक आहे. त्यामुळे खेळाडू उमेदवाराने अर्जासोबतच विभागीय उपसंचालक यांनी क्रीडा प्रमाणपत्र योग्य असल्याबाबत व खेळाडू कोणत्या संवर्गासाठी पात्र ठरतो याबाबत प्रमाणित केलेले प्रमाणपत्र जोडणे आवश्यक राहिल.
- (vi) खेळाडूसाठी विहित करण्यात आलेले सदर ५ टक्के आरक्षण गट-अ, ब, क आणि ड या गटातील पदांच्या सरळसेवा भरतीसाठी अनुज्ञेय राहिल.
- (vii) खेळाडूची गुणवत्ता व पात्रता विचारात घेऊन सदर पदासाठी सेवाप्रवेश नियमानुसार विहित असलेल्या वयोमर्यादेत ५ वर्षांपर्यंत वयाची अट शिथील करण्यात यावी. तथापि वयोमर्यादेत ५ वर्षासाठी वयाची अट शिथील करताना कोणत्याही प्रवर्गाच्या उमेदवारांची उच्चतम वयोमर्यादा ४३ वर्षे राहिल.
- (viii) सदरचे आरक्षणाकरिता सामान्य प्रशासन विभागामार्फत विहित केलेली कार्यपद्धती व निकष व वेळोवेळी निर्गमित होणाऱ्या आदेशानुसार कार्यवाही होईल.
- (ix) एकाकी पदास आरक्षण लागू राहणार नाही.
- (x) आरक्षण हे पदनिहाय व वेतनश्रेणीनिहाय असेल.
- (xi) समांतर आरक्षण हे कम्पार्टमेंटलाइज्ड (compartmentalized) आरक्षण असल्याने त्यातील संवर्गात बदल करता येणार नाही व आरक्षणाचा अनुशेष पुढे नेता येणार नाही. तसेच भरतीच्या वर्षात त्या त्या प्रवर्गातील महिला उमेदवार उपलब्ध झाल्या नाहीत तर सदर आरक्षण इतरत्र अदलाबदल न करता त्या त्या प्रवर्गातील पुरुष उमेदवारांमार्फत भरण्यात यावे. महिलांच्या आरक्षणाचा अनुशेष पुढे ओढण्यात येवू नये.
- (xii) एखादा उमेदवार अ गटातील नेमणूकसाठी पात्र असेल तर त्याने ब, क किंवा ड गटासाठी अर्ज केल्यास त्याचा विचार करण्यास हरकत नाही. परंतु त्याच बरोबर संबंधित उमेदवाराने अ गटासाठीचे पद उपलब्ध झाल्यावर अर्ज केल्यास त्याचा नियमानुसार विचार करण्यात यावा. याचप्रमाणे गट-ब व क गटासाठी पात्र उमेदवारांचा विचार करण्यात यावा. मात्र ड, क व ब गटासाठी पात्र उमेदवार त्याच्या वरिष्ठ गटासाठी अर्ज करण्यास पात्र राहणार नाही. तथापि कोणत्याही गटामध्ये अर्ज करताना त्या गटातील पदांच्या सेवा प्रवेश नियमातील तरतूदीनुसार संबंधित उमेदवाराने अर्हता धारण करणे आवश्यक राहिल.

५. क्रीडा प्रमाणपत्राची वैधता पडताळणी :-

- (i) खेळाडूस वर नमूद केल्याप्रमाणे खेळविषयक अर्हता प्राप्त करून प्रमाणपत्र मिळाल्यानंतर सदर प्रमाणपत्र छाननी करण्यासाठी व छाननी अंती योग्यता सिध्द झाल्यास अ, ब, क व ड संवर्गापैकी कोणत्या संवर्गासाठी पात्र आहे याची नोंद करण्यासाठी खेळाडू ज्या क्रीडा विभागात वास्तव्यास आहे त्या विभागीय उपसंचालक, क्रीडा व युवक सेवा, यांच्याकडे तात्काळ पाठवावीत.
- (ii) अधिकृत एकविध संघटनेच्या प्रमाणपत्राची छाननी तसेच आदिवासी, अपंग व अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ क्रीडा स्पर्धेच्या प्रमाणपत्राची छाननी संबंधित विभागीय उपसंचालक यांना करता यावी याकरिता संबंधित स्पर्धा आयोजकांनी स्पर्धेचे आयोजन झाल्यापासून ३० दिवसांमध्ये त्या स्पर्धेतील खेळाडूंचे संपूर्ण रेकॉर्ड / स्पर्धेचे अधिकृत निकाल व्यवस्थितरित्या जतन करून संबंधित संघटनेच्या विद्यमान अध्यक्ष / सचिव यांच्या स्वाक्षरीने त्याची प्रत सर्व विभागीय उपसंचालक व क्रीडा संचालनालयाकडे पाठविणे आवश्यक राहिल. सदर अहवाल संबंधित विभागीय उपसंचालक यांना विहित मुदतीत प्राप्त न झाल्यास संबंधित संघटनेस विभागीय उपसंचालक ७ दिवसात अहवाल सादर करण्याबाबत कळवतील. या मुदतीतही अहवाल प्राप्त न झाल्यास संबंधित विभागीय उपसंचालक यांना संबंधित खेळाडूला त्याच्या प्रमाणपत्राचा पडताळणी अहवाल पाठविणे शक्य होणार नाही व यामुळे खेळाडूच्या होणाऱ्या नुकसानीने संबंधित खेळालाच गालबोट लागेल व त्यास संबंधित खेळ संघटना जबाबदार राहिल.
- (iii) सदर खेळविषयक प्रमाणपत्र खेळाडूंकडून पडताळणीसाठी प्राप्त झाल्यानंतर संबंधित विभागीय उपसंचालक, क्रीडा व युवक सेवा यांनी त्यांची संघटनेकडून प्राप्त झालेल्या निकालाच्या आधारे सर्व आवश्यक कागदपत्रांची पूर्तता झाल्यानंतर पडताळणी करून प्रमाणपत्र योग्य असल्याची खात्री करून सदर क्रीडा प्रमाणपत्र अ, ब, क व ड या संवर्गापैकी कोणत्या संवर्गासाठी पात्र ठरतो याबाबतचा स्पष्ट उल्लेख करून परिशिष्ट “क” नुसार प्रमाणित प्रमाणपत्र खेळाडूस पाठवावे. तसेच सदर अहवाल क्रीडा विभागाच्या संकेतस्थळावर अपलोड करावा. उपसंचालकांद्वारे वरील पूर्ण कार्यवाही खेळाडूंकडून आवश्यक कागदपत्रे प्राप्त झाल्यानंतर व संघटनेकडून निकालासंदर्भात आवश्यक कागदपत्रे प्राप्त झाल्यानंतर २० कार्यालयीन दिवसांच्या आत करण्यात येईल.
- (iv) संबंधित विभागीय उपसंचालकांनी प्रमाणपत्राची तपासणी केल्यानंतर खेळाडूने सादर केलेले प्रमाणपत्र आरक्षणाचा लाभ घेण्यास अपात्र ठरत असल्यास याबाबतचा दिलेला निर्णय/अहवाल खेळाडूला डाकनोंद पत्राने कळविण्यात यावा. तसेच संकेतस्थळावर अपलोड करावा.
- (v) संबंधित विभागीय उपसंचालक यांचेमार्फत कळविण्यात आलेल्या निर्णयावर खेळाडूला आक्षेप असल्यास याबाबत खेळाडूस निर्णय प्राप्त झाल्यापासून २ महिन्यांचे आत सहसंचालक, क्रीडा व युवक सेवा, शिवछत्रपती क्रीडासंकुल, महाळुंगे बालेवाडी, पुणे यांचेकडे प्रथम अपील करता येईल. प्राप्त होणाऱ्या अपीलावर सुनावणी घेवून निर्णय देण्याची कार्यवाही सहसंचालक, क्रीडा व युवकसेवा हे करतील. सहसंचालक क्रीडा व युवकसेवा यांच्या निर्णयावर आक्षेप असल्यास आयुक्त, क्रीडा व युवकसेवा, पुणे यांच्याकडे द्वितीय अपिल करता येईल.

(vi) संबंधित विभागीय उपसंचालक यांनी पडताळणी केलेल्या प्रमाणपत्राची माहिती क्रीडा विभागाच्या संकेतस्थळावर अपलोड करावी. जेणेकरून संबंधित खेळाडूने नोकरीकरिता अर्ज केलेल्या विभागास सदरचे प्रमाणपत्र सदर संकेतस्थळावरील माहितीशी पडताळणी करून पाहता येईल. याकरिता स्वतंत्र पत्रव्यवहार करण्याची गरज भासणार नाही. सदर माहिती संकेतस्थळावर अपलोड करण्यास सुमारे सहा महिन्यांचा कालावधी लागेल. दरम्यानच्या कालावधीत अर्जासोबत जोडलेल्या प्रमाणपत्राच्या आधारे पात्र अथवा अपात्रततेबाबत संबंधित भरती प्राधिकरणाने निर्णय घ्यावा व आवश्यकता वाटल्यास संबंधित विभागीय उपसंचालकाकडे शहानिशा करावी. तथापि माहिती संकेतस्थळावर अपलोड झाल्यानंतर संकेतस्थळावरील माहितीशी पडताळणी करण्यात यावी.

(vii) एखाद्या खेळाडूकडे या शासन निर्णयाच्या पूर्वीच्या काळातील एकापेक्षा अधिक खेळांची राज्य/राष्ट्रीय स्पर्धेची प्राविण्य प्रमाणपत्रे असू शकतील अशा खेळाडूने एकाच वेळेस सर्व प्रमाणपत्रे प्रमाणित करण्याकरिता संबंधित विभागीय उपसंचालक यांचेकडे हा शासन निर्णय निर्गमित झाल्यापासून ३० दिवसांचे आत सादर करणे बंधनकारक राहिल. त्यानंतर खेळातील प्राविण्य जेव्हा प्राप्त होईल तेव्हा प्रमाणित करून घ्यावीत.

(viii) खेळाडूने विभागीय उपसंचालकाकडून प्रमाणित प्रमाणपत्राचा अहवाल प्राप्त झाल्यावर या शासन निर्णयातील नियम क्र.४ नुसार अ/ब/क/ड गटातील संवर्गाकरिता आवश्यक असलेल्या क्रीडा अर्हतेनुसार संबंधित पदाच्या भरतीसाठी जाहिरात आल्यास अर्ज करताना सदर पडताळणी प्रमाणपत्राची छायांकित प्रत अर्जासोबत जोडावी. अर्जासोबत पडताळणी प्रमाणपत्राची प्रत असल्याशिवाय खेळाडूच्या अर्जाचा खेळाडू संवर्गातून विचार होणार नाही.

(ix) यापुढे लोकसेवा आयोग तसेच अन्य सर्व पदभरतीसाठी सदर कार्यपद्धती लागू राहिल.

६. शासकीय विभाग/कार्यालयांनी करावयाची कार्यवाही :-

i) सदर शासन निर्णय लागू असलेल्या शासकीय विभाग/कार्यालयानी ५ टक्के आरक्षणांतर्गत क्रीडा संवर्गातून अ, ब, क व ड पद वर्गातील भरतीसाठी जाहिरात देताना जाहीरातीमध्ये सदर शासन निर्णयासोबतच्या परीशिष्ट 'अ' मध्ये नमूद असलेल्या पात्र स्पर्धांचा/खेळांचा उल्लेख करावा.

ii) खेळाडूंच्या सदर आरक्षणाची अंमलबजावणी करताना अनु. जाती, अनु. जमाती, विमुक्त जाती (अ), भटक्या जमाती (ब), भटक्या जमाती (क), भटक्या जमाती (ड), विशेष मागास प्रवर्ग व इतर मागास प्रवर्ग, खुला प्रवर्ग यांचेसाठी जी पदे उपलब्ध होतील. त्या त्या प्रवर्गातील ५ टक्के जागा राखीव ठेवण्यात याव्यात.

iii) खेळाडूंचे आरक्षण समांतर आरक्षण राहिल व ते कार्यान्वित करण्यासाठी सामान्य प्रशासन विभागाच्या परिपत्रक -क्र.एआरव्ही-१०९७/प्र.क्र.३१/९८/-१६-अ, दि.१६.३.१९९९ मधील मार्गदर्शक सूचनानुसार कार्यवाही करावी. सदर मार्गदर्शक सूचनामध्ये सामान्य प्रशासन विभागाकडून काही बदल केल्यास सदर बदल आपोआप लागू होतील.

- iv) खेळाडूसाठी विहित करण्यात आलेले सदर ५ टक्के आरक्षण हे फक्त सरळसेवा भरतीसाठी अनुज्ञेय राहिल.
- v) खेळाडू आरक्षण हे समांतर आरक्षण / विशेष आरक्षण असल्यामुळे आडवे आरक्षण आहे. समांतर आरक्षण हे कप्पीकृत आरक्षण असल्यामुळे पदे भरण्यापूर्वी, पदे निश्चित करताना तसेच भरतीची जाहिरात देताना त्या जाहिरातीत खेळाडू आरक्षणानुसार येणा-या राखीव पदांची संख्या सामाजिक आरक्षण उभे आरक्षण यांच्या (जसे अ, जा, अ.ज., वि. जा, (अ), भ.ज. (ब), (क), (ड) वि.मा,प्र., इमाव, खुला प्रवर्ग) प्रत्येक वर्गामध्ये निर्देशित करावी.
- vi) खेळाडूची गुणवत्ता व पात्रता विचारात घेऊन सदर पदासाठी सेवाप्रवेश नियमानुसार विहित असलेल्या वयोमर्यादेत ५ वर्षांपर्यंत वयाची अट शिथील करण्यात यावी. तथापि वयोमर्यादेत ५ वर्षासाठी वयाची अट शिथील करताना कोणत्याही प्रवर्गाच्या उमेदवारांची उच्चतम वयोमर्यादा ४३ वर्षे राहिल.
- vii) सदरचे आरक्षणाकरिता सामान्य प्रशासन विभागामार्फत विहित केलेली कार्यपद्धती व निकष व वेळोवेळी निर्गमित होणाऱ्या आदेशानुसार कार्यवाही करण्यात यावी.
- viii) खेळाडू उमेदवारांनी अर्ज करण्यापूर्वीच वरील सुधारीत तरतूदीनुसार विभागीय उपसंचालक यांचेकडून खेळाच्या प्रमाणपत्राची पडताळणी करून घेणे आवश्यक आहे. त्यामुळे खेळाडू उमेदवाराने अर्जासोबतच विभागीय उपसंचालक यांनी क्रीडा प्रमाणपत्र योग्य असल्याबाबत व खेळाडू कोणत्या संवर्गासाठी पात्र ठरतो याबाबत प्रमाणित केलेले प्रमाणपत्र जोडणे आवश्यक राहिल.
- ix) वरीलप्रमाणे पडताळणी केलेल्या क्रीडा प्रमाणपत्राची प्रत अर्जासोबत असल्याशिवाय सदर खेळाडूच्या अर्जाचा खेळाडू संवर्गातून विचार करण्यात येऊ नये.
- x) संबंधित विभागाने खेळाडू उमेदवाराकडून प्राप्त झालेल्या अर्जाची छाननी करतेवेळी त्यासोबत परीशिष्ट ब मधील प्रमाणित प्रमाणपत्र असल्याची खात्री करावी. तसेच क्रीडा विभागाच्या संकेतस्थळावरील माहितीशी पडताळणी करावी. त्यानंतरच अर्जदारास भरतीविषयक पुढील प्रक्रीयेसाठी पात्र ठरवावे.
- xi) खेळाडूबाबतची माहिती संकेतस्थळावर अपलोड करण्यास सुमारे सहा महिन्यांचा कालावधी लागेल. दरम्यानच्या कालावधीत अर्जासोबत जोडलेल्या प्रमाणपत्राच्या पडताळणी करण्याकरिता भरती प्राधिकरणाने संबंधित विभागीय उपसंचालक क्रीडा व युवक सेवा यांचेकडे पत्राव्यवहार करावा. विभागीय उपसंचालक यांनी संबंधित खेळाच्या संघटनेच्या कागदपत्रांच्या आधारे विभागाच्या विभागीय उपसंचालक यांनी पडताळणी करावी. त्यानुसार पात्र अथवा अपात्रतेबाबत संबंधित भरती प्राधिकरणाने निर्णय घ्यावा. तथापि ६ महिन्यांनंतर माहिती संकेतस्थळावर अपलोड झाल्यानंतर प्रमाणपत्राची पडताळणी संबंधित भरती प्राधिकरणाने संकेतस्थळावरील माहितीशी करण्यात यावी.

xii) क्रीडा प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यासाठी संबंधित विभागास आयुक्त/संचालक क्रीडा व युवक सेवा, पुणे यांच्याकडे पत्रव्यवहार करण्याची आवश्यकता नाही. प्रमाणपत्राबाबत काही शंका असल्यासच आयुक्त/संचालक क्रीडा व युवक सेवा, पुणे यांच्याकडे विचारणा करावी.

xiii) सदर शासन निर्णय निर्गमित झाल्यापासून एक महिन्यानंतर होणा-या सर्व भरती प्रक्रीयेसाठी वरील कार्यपध्दती लागू हाईल.

हे आदेश सामान्य प्रशासन विभागाच्या संमतीने निर्गमित करण्यात येत आहेत.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१६०७०११६४९४३१३२१ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(चारुशीला चौधरी)

उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य
२. मा.राज्यपालांचे सचिव
३. मा.मुख्यमंत्र्यांचे सचिव
४. सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव
५. आयुक्त, क्रीडा व युवकसेवा, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
६. संचालक, शिक्षण (प्राथमिक/माध्यमिक), महाराष्ट्र राज्य, पुणे
७. सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई (पत्राने)
८. सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधान भवन, मुंबई (पत्राने)
९. लोकायुक्त, महाराष्ट्र, नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर, मुंबई (पत्राने)
१०. महालेखापाल, महाराष्ट्र-१/२ (लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई/नागपूर
११. अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई
१२. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
१३. सर्व मंत्रालयीन विभाग
१४. सर्व मंत्रालयीन विभागाच्या अधिपत्याखालील कार्यालय प्रमुख/विभाग प्रमुख
१५. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
१६. सर्व शिक्षणाधिकारी, जिल्हा परिषद
१७. सर्व विभागीय उपसंचालक, क्रीडा व युवकसेवा

१८. सर्व जिल्हा क्रीडा अधिकारी

१९. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क, मंत्रालय, मुंबई

२०. निवड नस्ती, क्रीयुसे-२

परिशिष्ट-अ

गट- अ साठी पात्र क्रीडा स्पर्धा	गट-ब साठी पात्र क्रीडा स्पर्धा
१.अधिकृत आंतरराष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा :- I) ऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धा. II) एशियन्स गेम्स. III) जागतिक क्रीडा स्पर्धा. IV) एशियन चॅम्पियनशीप. V) कॉमनवेल्थ गेम्स. VI) कॉमनवेल्थ चॅम्पियनशीप. VII) युथ ऑलिम्पिक. VIII) ग्रॅंडमास्टर (बुद्धिबळ)	गट अ पदाकरीता विहीत केलेली खेळ विषयक अर्हता धारण करणारा खेळाडू अथवा १. अधिकृत आंतरराष्ट्रीय कनिष्ठ गटातील :- I) ज्युनियर वर्ल्ड चॅम्पियनशीप II) युथ कॉमनवेल्थ गेम्स III) कनिष्ठ गटातील एशियन चॅम्पियनशीप IV) कनिष्ठ गटातील कॉमनवेल्थ चॅम्पियनशीप v) आंतरराष्ट्रीय मास्टर स्पर्धा (बुद्धिबळ)
२. पॅरॉलिम्पिक आंतरराष्ट्रीय स्पर्धा :- I) पॅरॉलिम्पिक गेम्स. II) पॅरा एशियन गेम्स. III) वर्ल्ड पॅरॉलिम्पिक गेम्स.	२) राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा वरिष्ठ गट :- I) राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा. II) अधिकृत राष्ट्रीय अजिंक्यपद स्पर्धा (वरिष्ठ गट)
३) जागतिक आंतरविद्यापीठ क्रीडा स्पर्धा:- I) जागतिक आंतरविद्यापीठ क्रीडा बोर्डाने आयोजित केलेले खेळ.	३) पॅरा ऑलिम्पिक राष्ट्रीय स्पर्धा :- I) पॅरा ऑलिम्पिक राष्ट्रीय अजिंक्य पद स्पर्धा
४) आंतरराष्ट्रीय शालेय महासंघाद्वारा आयोजित जागतिक शालेय क्रीडा स्पर्धा :- आंतरराष्ट्रीय शालेय महासंघाद्वारे आयोजित केलेले खेळ .	४) राष्ट्रीय शालेय क्रीडा स्पर्धा .
५) ग्रॅन्ड मास्टर किताब	५) राष्ट्रीय ग्रामीण व महिला क्रीडा स्पर्धा
(टिप- उपरोक्त नमूद अ.क्र.१,३, व ४ या क्रीडा स्पर्धांना ऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धा, एशियन गेम्स, कॉमनवेल्थ गेम्स या स्पर्धांचा समावेश असलेले खेळ व बुद्धिबळ तसेच कबड्डी व खो-खो हे देशी खेळच ५% आरक्षणासाठी पात्र राहतील)	६) अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ क्रीडा स्पर्धा ७) आंतरराष्ट्रीय मास्टर स्पर्धा (टिप : अ.क्र.१,२,४,५, व ६ या स्पर्धामधील ऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धा, एशियन गेम्स, कॉमनवेल्थ गेम्स मध्ये समावेश असलेले खेळ व बुद्धिबळ तसेच कबड्डी व खो-खो हे देशी खेळच ५ % खेळाडू आरक्षणासाठी पात्र राहतील.)

गट -क साठी पात्र क्रीडा स्पर्धा	गट-ड साठी पात्र क्रीडा स्पर्धा
गट -अ व गट -ब या पदाकरीता विहीत केलेली खेळ विषयक अर्हता धारण करणारा खेळाडू अथवा	अ/ ब / क या पदाकरीता विहित केलेली खेळ विषयक अर्हता धारण करणारा खेळाडू अथवा
१.राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा कनिष्ठ गट १) राष्ट्रीय ज्यूनियर गट अजिंक्यपद स्पर्धा	१. राज्यस्तर कनिष्ठ गटातील अजिंक्यपद स्पर्धा
२.राज्य स्तर वरिष्ठ क्रीडा स्पर्धा १)राज्यस्तर वरिष्ठ गटातील अजिंक्यपद स्पर्धा	२. वरिष्ठ गटातील राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धातील सहभाग
३. राज्यस्तर शालेय क्रीडा स्पर्धा	३.पॅराऑलिम्पिक राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा वरिष्ठ गटातील सहभाग .
४) राज्यस्तर ग्रामिण व महिला क्रीडा स्पर्धा	(टिप - अ.क्र.१ व २ मधील सर्व क्रीडा स्पर्धा मधील खेळ हे ऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धा, एशियन गेम्स आणि कॉमनवेल्थ गेम्स मध्ये समावेश असलेले खेळ व बुद्धिबळ तसेच कबड्डी व खो-खो हे नमूद देशी खेळच ५ % खेळाडू आरक्षणासाठी पात्र असतील.)
५) राज्यस्तर आंतरविद्यापीठ स्पर्धा (अश्वमेध)	
६) राज्यस्तर आदिवासी क्रीडा स्पर्धा	
७) राज्यस्तर पॅराऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धा	
८) राज्यस्तर अपंग क्रीडा स्पर्धा	
(टिप - अ.क्र.१ ते ५ मधील सर्व क्रीडा स्पर्धा मधील खेळ हे ऑलिम्पिक क्रीडा स्पर्धा, एशियन गेम्स आणि कॉमनवेल्थ गेम्स मध्ये समावेश असलेले खेळ व बुद्धिबळ तसेच कबड्डी व खो-खो हे देशी खेळच ५ % खेळाडू आरक्षणासाठी असतील.)	

परिशिष्ट-ब

FORM-1

(Specimen forms for representing In India in an International Competition in one of the recognized Games/ sports.)

National Federation/ Association of in the game
.....

.....

Certified that Shri/Smt./Kumari.....

Son/Wife/Daughter of Shri.....

Resident of (complete address) .....

represented India in the game/event of .....competition / tournament
held at .....from ..... to .....

The position obtained by the individual/ team in the above said Competition /
Tournament was.....

This Certificate is being given on the basis of record available in the office of
the National Federation/ National Association of .....

Place :

Signature :

Date :

Name :

Designation

Name of the federation/ National

Association.....

Address.....

Seal.....

Note: - This certificate will be valid only when signed personally by the Secretary of
the authentic/ recognized National Association.

Place : .....

Signature :

Date :

Name :

Designation: Deputy Director,
Sports and Youth Services,
Maharashtra State,
.....

परिशिष्ट-ब

FORM-2

(For representing a State in India in a National Competition in one of the recognized Games / Sports.)

Certificate to a meritorious sportsman for employment to Group B/C/D service under the State Government

State Association Of..... in the game of .....

Certified that Shri/Smt./Kumari.....

Son/Wife/Daughter of Shri.....

Resident of (complete address) .....

represented the State of Maharashtra in the game/event of.....in the National Competition / Tournament held at .....

from ..... to .....

The position obtained by the individual/ team in the above said Competition / Tournament was.....

This Certificate is being given on the basic of record available in the office of the National Federation/ National Association of .....

Place :

Signature :

Date :

Name :

Designation

Name of the federation/ National

Association.....

Address.....

Seal.....

Note: - This certificate will be valid only when signed personally by the Secretary of the authentic/ recognized State Association.

Place :

Signature :

Date :

Name :

Designation: Deputy Director,
Sports and Youth Services,
Maharashtra State,
.....

परिशिष्ट-ब

FORM-3

(For representing a District in Maharashtra in a State Competition in one of the recognized Games / Sports.)

Certificate to a meritorious sportsman for employment to Group C/D service under the State Government.

Single Games State Association of Maharashtra in the game of .....

Certified that Shri/Smt./Kumari.....

Son/Wife/Daughter of Shri.....

Resident of (complete address) .....

Represented District ..... in the game/event of.....in the

State Competition / Tournament held at .....

from ..... to .....

The position obtained by the individual/ team in the above said Competition / Tournament was.....

This Certificate is being given on the basis of record available in the office of the authentic / recognized State Association of Maharashtra.

Place :

Signature :

Date :

Name :

Designation

Name of the federation/ National

Association.....

Address.....

Seal.....

Note: - This certificate will be valid only when signed personally by the Secretary of the authentic/ recognized State Association.

(Authentic /Recognied State Association means, association which is affiliated to Indian Olympic Federation a unit of Indian Olympic Association and Maharashtra Olympic Association)

Place :

Signature :

Date :

Name :

Designation: Deputy Director,
Sports and Youth Services,
Maharashtra State,
.....

परिशिष्ट-ब

FORM-4

(For representing a School Team in the School State competition organized by the Commissioner, Tribal Development, Govt. of Maharashtra OR Directorate of Sports and Youth Services of the State of Maharashtra.)

Certificate to a meritorious sportsman for employment to Group C/D service under the State Government.

Certified that Shri/Smt.....Son/Daughter of Shri.....,Resident of Dist.....represented the School team in the competition.....in the game held at .....

The position obtained by the individual/ team in the above said Competition was..... (First / Second / Third)

This Certificate is being given on the basic of record available in the office of the authentic / recognized State Association of Maharashtra.

Place :

Signature :

Date :

Name :

Designation:

D.S.O./Add.Comm.

Sports and Youth Services/Tribal

Development,

.....,Division.....

Note: - This certificate will be valid only when signed personally by the Additional Commissioner, Tribal Development, Concerned Division.

Place :

Signature :

Date :

Name :

Designation : Deputy Director,
Sports and Youth Services,
Maharashtra State,

.....

परिशिष्ट "क"

डाकनॉद पोचपावती
गोपनीय

क्र.....
क्रीडा व युवकसेवा संचालनालय,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे-४११ ००१
दिनांक :

प्रति,

विषय:- अत्युच्च गुणवत्ताधारक खेळाडूंना शासकीय, निमशासकीय व इतर
क्षेत्रात नोकरीसाठी आरक्षण ठेवणेबाबत.
श्री/श्रीमती.

संदर्भ:- आपले क्र.

चे पत्र

महोदय,

उपरोक्त विषयावरील संदर्भांकित पत्राचे कृपया अवलोकन करावे.

आपल्या कार्यालयाच्या उपरोक्त संदर्भांकित पत्रासोबत उमेदवारांची क्रीडा विषयक कामगिरीची क्रीडा प्रमाणपत्रे पडताळणीच्या कार्यवाहीसाठी प्राप्त झालेली होती. यापैकी पुढील उमेदवाराचे क्रीडा प्रमाणपत्र पडताळणीचा अहवाल खालीलप्रमाणे सादर करण्यात येत आहे:-

१.	खेळाडूचे नांव	
२.	खेळ	
३.	स्पर्धेचे नाव (प्रकार)	
४.	स्पर्धेचा कालावधी	
५.	स्पर्धेचे ठिकाण	
६.	खेळाडूने केलेली क्रीडा विषयक कामगिरी (प्राविण्य)	
७.	खेळाडूने सादर केलेल्या क्रीडा विषयक प्रमाणपत्रांचा क्रमांक	
८.	शासन निर्णय	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग अन्वये क्रीडा प्रमाणपत्राची पडताळणी केलेली आहे.
९.	शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग	दिनांक जून, २०१६ अन्वये क्रीडा प्रमाणपत्राची पडताळणी केली असता श्री.....उमेदवार गट-.... या पदाकरीता विहित केलेली खेळविषयक अर्हता पूर्ण करित आहेत.

श्री..... यांची उपरोक्त स्पर्धेतील कामगिरी विहित नमुन्यामध्ये प्रमाणित करून सोबत पाठविण्यात येत आहे. त्याप्रमाणे त्यांना आपल्या आस्थापनेवरील पदावर नियुक्ती दिल्यानंतर त्यासंबंधीचा अहवाल संचालनालयास पाठवावा.

आपला विश्वासू,

उपसंचालक
क्रीडा व युवकसेवा, महाराष्ट्र राज्य
..... विभाग,.....

सोबत मूळ प्रमाणपत्रे:-

प्रत माहितीस्तव:

श्री.

**शासकीय, निमशासकीय व शासन अनुदानित संस्थामधील
संस्थांमध्ये भरतीसाठी महिलाकरिता ३०% जागा आरक्षित
हेवणेबाबत...**

महाराष्ट्र शासन

महिला व बाल विकास विभाग

शासन निर्णय क्र.८२/२००१/मसंआ-२०००/प्रक्र.४१५/बा-२

महिन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक- २५.५.२००१

निर्णय :- शासकीय, निमशासकीय व शासन अनुदानित संस्थामधील संस्थांमध्ये भरतीसाठी महिलाकरिता ३०% जागा वि.१ एप्रिल, १९९४ पासून राखीव ठेवण्यात आल्या आहेत. सर ३०% आरक्षणाच्या अंमलबजावणीबाबत परिशीष्ट-१ मध्ये नमूद केलेल्या शासन निर्णयाद्वारे वेळोवेळी सूचना निर्गमित केलेल्या आहेत. सदर सर्व शासन निर्णय अधिकृत करण्यात येत असून महिलांच्या ३०% आरक्षणाच्या अंमलबजावणीबाबत खालीलप्रमाणे एकत्रित आदेश देण्यात येत आहेत. हा शासन निर्णय निर्गमित होण्यापूर्वी महिलांच्या ३०% आरक्षणासंदर्भात करण्यात आलेली कार्यवाही ही परिशिष्ट-१ मध्ये नमूद केलेल्या शासन निर्णयानुसार करण्यात आली आहे असे समजण्यात यावे.

(एक) आरक्षणाची व्याप्ती, अटी व शर्ती

- (१) शासकीय, निमशासकीय व शासन अनुदानित संस्था यांच्या सेवेत नियुक्तीसाठी महिलाकरिता ३०% जागा आरक्षित ठेवण्यात येत आहेत.
- (२) महिलांच्या सदर आरक्षणाची अंमलबजावणी करताना अनु.जाती, अनु.जमाती, विमुक्त जाती (अ), भटक्या जमाती (ब), भटक्या जमाती (क), भटक्या जमाती (ड), विशेष मागास प्रवर्ग, इतर मागास प्रवर्ग आणि खुला प्रवर्ग यांसाठी जी पदे उपलब्ध होतील त्या पदांपैकी त्या त्या प्रवर्गातील महिलांसाठी ३०% जागा राखीव ठेवण्यात याव्यात.
- (३) महिलांचे आरक्षण हे समांतर आरक्षण राहिल व ते कार्यान्वित करण्यासाठी सामान्य प्रशासन विभागाच्या परिपत्रक क्र.एसआरबी-२०९७/प्रक्र.३१/९८/१६-अ, दि.२६.३.९९ मधील मार्गदर्शक सूचनांनुसार कार्यवाही करायची (प्रत सोबत जोडली आहे) सदर मार्गदर्शक सूचनांमध्ये सामान्य प्रशासन विभागाने काही बदल केल्यास सदर बदल आपोआप लागू होतील.
- (४) महिलांसाठी विहीत करण्यात आलेले सर ३०% आरक्षण हे फक्त सरळसेवा भरतीसाठी अनुज्ञेय राहिल.
- (५) महिला आरक्षण हे समांतर आरक्षण/विशेष आरक्षण असल्यामुळे ते आडवे आरक्षण आहे. समांतर आरक्षण हे कमीकृत आरक्षण असल्यामुळे पदे परण्यापूर्वी, पदे निश्चित करताना तसेच भरतीची जाहिरात देताना त्या जाहिरातीत महिला आरक्षणांनुसार येणाऱ्या राखीव पदांची संख्या, सामाजिक आरक्षण/उभे आरक्षण यांच्या (जसे अ.जा., अ.ज., वि.जा.(अ), भ.ज.(ब), (क) (ड), वि.मा.प्र., इमाव, आणि खुला प्रवर्ग) प्रत्येक वर्गामध्ये निर्देशित करावी.
- (६) महिलांसाठीचे सर आरक्षण हे मागासवर्गीयांचे आरक्षण ज्या ज्या ठिकाणी लागू आहे त्या सर्व ठिकाणी लागू राहिल.
- (७) भरतीच्या वर्षात त्या त्या प्रवर्गातील महिला ठेवदार उपलब्ध झाल्या नाहीत तर सर आरक्षण इतर उदलाबधल न करता त्या त्या प्रवर्गातील पुरुष ठेवदारांमार्फत भरण्यात यावे.
- (८) महिलांच्या आरक्षणाचा अनुशेष पुढे ओढण्यात येऊ नये.
- (९) खुल्या प्रवर्गातील उन्नत आणि प्रगत व्यक्ती/कुटुंबातील (क्रिमीलेअर) महिला संदर्भाना महिलांसाठी असलेले ३०% आरक्षण अनुज्ञेय राहणार नाही. तसेच, मागासवर्गीय प्रवर्गातील इतर मागासवर्ग, भटक्या जमाती (क) आणि भटक्या जमाती (ड) या प्रवर्गातील उन्नत आणि प्रगत व्यक्ती अथवा गटातील महिला संदर्भाना महिलांचे ३० % आरक्षण अनुज्ञेय राहणार नाही.
- (१०) खुल्या प्रवर्गातील ज्या व्यक्तीचे /कुटुंबाचे सर्व मागासी येणारे एकूण वार्षिक उत्पन्न सलगच्या मागील तीन वर्षांमध्ये प्रत्येक वर्षी रु.२० लाख किंवा त्यापेक्षा अधिक असेल ती व्यक्ती/कुटुंब उन्नत आणि प्रगत व्यक्ती/गट म्हणून समजण्यात येईल. या संदर्भातील कुटुंबाच्या व्याख्येमध्ये विवाहीत महिलेच्या बाबतीत पती/पत्नी व मुले यांचा समावेश राहिल. आणि अविवाहीत मुलीच्या संदर्भात आई, वडील व अविवाहीत भावंडे यांचा समावेश राहिल.
- (११) इतर मागासवर्ग, भटक्या जमाती (क) आणि भटक्या जमाती (ड) यांचेकरीता उन्नत आणि प्रगत व्यक्ती अथवा गट (क्रिमीलेअर) बाबत सामाजिक न्याय विभागाने वेळोवेळी निश्चित केलेले निकष व अटी लागू राहिल.
- (१२) सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य व क्रिडा विभागामार्फत इतर मागासवर्गांसाठी उन्नत आणि प्रगत व्यक्ती/गट (क्रिमीलेअर) याबाबतची उत्पन्न मर्यादा जाहिरातीबाबत सर जाहीर उत्पन्न मर्यादा खुल्या प्रवर्गातील महिलांसाठी आपोआप लागू राहिल.

- (१३) मागासवर्गीयांचे आरक्षित प्रवर्ग आणि खुल्या प्रवर्ग यांना सेवा भरतीसाठी जे सेवाभरती नियम, अटी व शर्ती लागू आहेत तेच सेवाभरती नियम, अटी व शर्ती त्या त्या प्रवर्गातील महिलांसाठीच्या आरक्षणवाक्यातही लागू राहतील.
- (१४) महिला आरक्षणाच्या अंमलबजावणीचे समन्वयण महिला व बाल विकास विभागामार्फत करण्यात यावे.
- (१५) महिलांच्या आरक्षित पदांच्या लाभाकरिता उमेदवार महाराष्ट्र राज्यच्या सर्वसाधारणपणे रक्षित असणा.

(बोन) प्रमाणपत्रे

(अ) खुल्या प्रवर्गातील महिलांसाठी किमीलेअरचे प्रमाणपत्र व त्याची तपासणी

- (१) खुल्या प्रवर्गातील महिलांसाठी ठरले आणि प्रगत व्यक्ती व गट (किमीलेअर) यामध्ये मोठत नसल्याबाबतचे प्रमाणपत्र नेम्यासाठी तहसिलदार व मायब तहसिलदार यांना सक्षम अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. याबाबतचा अर्जाचा नमुना व प्रमाणपत्राचा नमुना परिशीष्ट २ व ३ म्हणून सोबत जोडला आहे.
- (२) वरील प्रमाणपत्राच्या आधारे ज्या महिलांना आरक्षणाचा लाभ देण्यात येईल त्यांची प्रमाणपत्रे तपासण्यास आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१ यांना सक्षम अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे.
- (३) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग अथवा इतर सक्षम प्राधिकार्यांकडून महिलांच्या आरक्षित पदावर नेमणूकीकरिता ज्या महिलांची शिफारस होईल त्यांची प्रमाणपत्रे व त्यांनी आरक्षित पदाकरिता केलेल्या अन्य संबंधित विभागांनी/कार्यालयांनी आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१ यांचेकडे तपासणीसाठी पाठवावे.
- (४) आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१ यांनी सार प्रमाणपत्र या शासन निर्णयातील मार्गदर्शक सूचनांनुसार आहे किंवा नाही हे तपासावे. तसेच, सदर प्रमाणपत्राच्या पृष्ठपर्यंत संबंधित उमेदवारांनी या शासन निर्णयातील परिशीष्ट-२ मधील अर्जांमध्ये प्रमाणपत्र मिळवण्याकरिता जी माहिती सादर केली असेल ती माहिती मुळ कागदपत्रावरून तसेच आवश्यकता वाटल्यास गृहभेटी देवून तपासून घ्यावी. व सर्व माहिती योग्य असल्याचे आढळून आल्यास प्रमाणपत्र प्रमाणित करून संबंधित कार्यालयांना परत पाठवावे.
- (५) जर एखाद्या प्रमाणपत्राबाबत आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१ यांना शंका असल्यास त्यांनी याबाबतचा सविस्तर तपशील आपल्या अहवालात नमूद करावा.
- (६) ज्या उमेदवारांची प्रमाणपत्रे आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे १ यांनी तपासून प्रमाणित केली असतील त्या उमेदवारांची महिलांच्या आरक्षित पदावर नेमणूक करण्यास हरकत नाही.
- (७) आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे १ यांनी प्रमाणपत्र तपासणीचा अहवाल एक महिन्यात संबंधित कार्यालयांना पाठवावा.
- (८) आयुक्तांचा अहवाल एक महिन्यात प्राप्त झाला नाही तर संबंधित कार्यालयांनी प्रमाणपत्र पडताळणीच्या अधिनतने संबंधित उमेदवारास तात्पुरती नेमणूक द्यावी.
- (९) ज्या उमेदवारांच्या प्रमाणपत्राबाबत शंका उपस्थित झाली असोत अशा उमेदवारांच्याबाबतीत आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे १ यांनी स्वतःच्या सहिले आपल्या शंका संबंधित जिल्हा दंडाधिकारी यांना अ.शा. गोपनीय पत्राद्वारे कळवाव्यात व त्यांचा अहवाल उरविक कालमर्यादेत मागवावा.
- (१०) आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे १ यांनी उपस्थित केलेल्या शंका संबंधित जिल्हा दंडाधिकार्यांना मान्य असल्यास त्यांनी संबंधित प्रमाणपत्र रद्द करावे.

(ब) मागासवर्गीय उमेदवारांची प्रमाणपत्रे व त्यांची तपासणी

- (१) अनु.जाती, अनु.जमाती, विमुक्त जाती (अ), भटक्या जमाती (ब), भटक्या जमाती (क), भटक्या जमाती (ड), इतर मागासवर्गीय आणि विशेष मागास प्रवर्ग यांमधील महिलांनी त्यांच्या प्रवर्गातील महिला आरक्षणाच्या लाभाकरिता त्या त्या प्रवर्गात मोठत असल्याचे प्रमाणपत्र आदिवासी विकास विभाग, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य व इंडिया विभाग अथवा विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास प्रवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग यांनी वेळोवेळी दिलेल्या सूचनांनुसार सादर करणे आवश्यक राहिल व सार प्रमाणपत्रे तपासण्याबाबत आदिवासी विकास विभाग आणि सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य व इंडिया विभाग यांनी जी कार्यपध्दती विहीन केली आहे तीच कार्यपध्दती अंगल्यात राहिल.

(क) मागासवर्गीय उमेदवारांची खुल्या प्रवर्गातील महिलांच्या आरक्षित पदावर निधुक्ती झाल्यास त्याबाबतची प्रमाणपत्रे व त्याची तपासणी

- (१) मागासवर्गीयांच्या प्रवर्गातील ज्या महिला उमेदवार खुल्या प्रवर्गातील मागासकरिता विकल्प देतील किंवा विकल्प न देताही मागासवर्गीयांच्या प्रवर्गातील ज्या महिला उमेदवारांची निवड खुल्या प्रवर्गातील महिलांच्या आरक्षित पदावर झाल्यास, अशा महिला उमेदवारांना प्रमाणपत्र सादर करण्याबाबत खालील दोन विकल्प राहतील.
- (अ) अशा महिला उमेदवारांनी सामाजिक न्याय विभाग, आदिवासी विकास विभाग अथवा विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास प्रवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग यांनी विहीत केल्याप्रमाणे त्यांच्या

संबंधित जातीची प्रमाणपत्रे सादर करवीत व ती त्या विभागांनी विहित केलेल्या कार्यपध्दतीनुसार तपासून घेण्यात यावीत. अशा महिला उमेदवारांकडून झुल्या प्रवर्गातील महिलाकरीता विहित केलेले क्रिमीलेअरचे प्रमाणपत्र घेण्याची आवश्यकता राहणार नाही.

(ब) जर त्या त्यांच्या संबंधित जातीचे प्रमाणपत्र सादर करू शकित नसतील किंवा सादर करू शकत नसतील तर अशा महिला उमेदवारांनी झुल्या प्रवर्गातील महिलांप्रमाणेच या शासन निर्णयाच्या परिशिष्ट ३ नुसार विहित केलेले ठरत व्यक्तीगट (क्रिमीलेअर) मध्ये मोडत नसल्याबाबतचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहिल. त्यासाठी खालीलप्रमाणे कार्यवाही करावी.

- (१) या शासन निर्णयाच्या परिशिष्ट-२ नुसार संबंधित तहसिलदार/नायब तहसिलदार यांचेकडे क्रिमीलेअरच्या प्रमाणपत्रासाठी अर्ज करवा.
- (२) जर नमुद केलेल्या उमेदवारांनी ठरत व्यक्तीगट (क्रिमीलेअर) मध्ये मोडत नसल्याबाबतच्या प्रमाणपत्रासाठी अर्ज केलेवा, तहसिलदार व नायब तहसिलदार यांनी अशा उमेदवारांना झुल्या प्रवर्गाप्रमाणेच ठरत व्यक्तीगट (क्रिमीलेअर) मध्ये मोडत नसल्याचे प्रमाणपत्र द्यावे.
- (३) हे प्रमाणपत्र घेण्यासाठी तहसिलदार व नायब तहसिलदार यांना सक्षम अधिकारी म्हणून घाेषित करण्यात येत आहे. याबाबतच्या अर्जाचा नमुना व प्रमाणपत्राचा नमुना या शासन निर्णयाच्या परिशिष्ट २ व ३ प्रमाणे राहिल.
- (४) वरील प्रमाणपत्र तपासण्यासाठी या शासन निर्णयाच्या परिच्छेद (दोन) (अ) मध्ये नमुद केलेली कार्यपध्दती अवलंबण्यात यावी.

(तीन) हे आदेश तात्काळ अंमलात येतील.

(चार) हा शासन निर्णय सामान्य प्रशासन विभागाच्या सह.मतीने त्याच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक. २१/१६-अ, दि. ३.४.२००१ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(चंद्रसेन तुरकर)
अवर सचिव, महाराष्ट्र राज्य

प्राप्ति.
या राज्यपालांचे सचिव.
या मुख्यमंत्र्यांचे सचिव.
या उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव.
सर्व मंत्री/उपमंत्र्यांचे खात्री सचिव

- प्रबंधक, मूळ न्याय शाखा, उच्च न्यायालय, मुंबई
- प्रबंधक, लोक आणुक्त व उप लोक आणुक्त कोषे वरवाल, मुंबई
- सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई.
- सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
- अनुक्त, महिला व बाल विकास आणुक्तलय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-२
- सर्व विधायी महिला व बाल विकास अधिकारी,
- सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी.
- सर्व मंत्रालयांचे विभाग
- सर्व मंत्रालयांचे विभागाच्या अधिकाऱ्यांसाठी सर्व कार्यालये
- सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
- सर्व महानगरपालिका
- सर्व जिल्हाधिकारी
- सर्व तहसिलदार/नायब तहसिलदार
- सर्व जिल्हा सेविक कार्यालय अधिकारी
- सर्व शासन अनुदानित संस्था
- निवड नसले-२२
- पक्षे

परिशिष्ट-१

शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग क्र.८२/२००१/प्रसेआ-२०००/प्रक्र.४१५/का-२, दि.२५.५.२००१

चे परिशिष्ट-१.

- व्राचा :-
- १) शासन निर्णय, महिला व बाल कल्याण विभाग क्रमांक :-
संकीर्ण-१०९३/प्र.क्र.३६६/का-२, दि. २२ जून, १९९४
  - २) शासन परिपत्रक, महिला व बाल कल्याण विभाग क्रमांक :-
संकीर्ण-१०९५/प्र.क्र.२१६/का-२, दि. १३.१०.१९९५
  - ३) शासन निर्णय, महिला व बाल कल्याण विभाग क्रमांक :-
संकीर्ण-१०९३/प्र.क्र.३६६/का-२, दि. १६.१०. १९९५
  - ४) शासन निर्णय, महिला व बाल कल्याण विभाग क्रमांक :-
संकीर्ण-१०९६/प्र.क्र.३०/का-२, दि. २७.५. १९९७
  - ५) शासन निर्णय, महिला व बाल कल्याण विभाग क्रमांक :-
संकीर्ण-१०९६/प्र.क्र.३०/का-२, दि. १.८.१९९७
  - ६) शासन निर्णय, महिला व बाल कल्याण विभाग क्रमांक :-
संकीर्ण-१०९६/प्र.क्र.३०/का-१०, दि. १८.२. १९९८
  - ७) शासन परिपत्रक, महिला व बाल कल्याण विभाग क्रमांक :-
संकीर्ण-१०९६/प्र.क्र.३०/का-१०, दि. १२.५.१९९८
  - ८) शासन निर्णय, महिला व बाल कल्याण विभाग क्रमांक :-
संकीर्ण-१०९८/प्र.क्र.८०/का-१०, दि. २.११.१९९८
  - ९) शासन परिपत्रक, महिला व बाल विकास विभाग क्रमांक :-
संकीर्ण-१०९६/प्र.क्र.३०/का-२, दि. २१.६.२०००

(शासन निर्णय क्र.८२/२००१मसेआ-२०००/प्रक्र.४१५/वत-२, दि.२५.५.२००१ चे परिशिष्ट-२)

परिशिष्ट - २

खुल्या प्रवर्गातील महिलांकरीता शासकीय, निमशासकीय व शासन अनुदानित संस्थांमधील सेवांमध्ये भरतीसाठी असलेल्या ३०% आरक्षणाच्या सवलतीसाठी उन्नत व्यक्ती/गट (क्रिमीलेअर) यामध्ये मोडत नसल्याबाबत प्रमाणपत्र मिळण्यासाठी करावयाच्या अर्जाचा नमुना :-

प्रति,

तहसिलदार / नायब तहसिलदार,

महोदय,

मी आपणांस विनंती करतो की, खुल्या प्रवर्गातील महिलांकरीता शासकीय, निमशासकीय व शासन अनुदानित संस्थांमधील सेवांमध्ये भरतीसाठी असलेल्या ३०% आरक्षणाच्या सवलतीसाठी मला कृपया उन्नत व्यक्ती/गट (क्रिमीलेअर) मोडत नसल्याबाबतचे प्रमाणपत्र मिळावे, अशी विनंती आहे.

मी माझी माहिती खालीलप्रमाणे नमूद करीत आहे :-

- १) अर्जदाराचे पूर्ण नाव :-
- २) जन्म दिनांक :-
- ३) निवासाचा पूर्ण पत्ता
अ) सध्याचा :-
ब) कायमचा :-
- ४) धर्म :-
- ५) जात :-
- ६) बडोलांचे नाव :-
- ७) आईचे नाव :-
- ८) पतीचे नाव :-
- ९) पालकांचा / पतीचा व्यवसाय :-
- १०) पालकांच्या / पतीच्या उत्पन्नाचा तपशिल :-
- ११) अ) पालक/पती नोकरी करीत असल्यास
१) बडोलांच्या/पतीच्या नोकरीचे ठिकाण :-
(कंपनी/कार्यालयाचे नाव)
२) पदनाम :-
३) मागील तीन वर्षांचे वर्षे निहाय एकूण वार्षिक वेतन :-
(सर्व भत्तांसह)
४) आईचे नोकरीचे ठिकाण :-
(कंपनी/कार्यालयाचे नाव)
५) पदनाम :-

- ६) मागौल तीन वर्षांचे वर्ष निहाय एकूण :-
वार्षिक वेतन
(सर्व भत्यांसह)
- ७) कुटुंबाचे एकूण उत्पन्न :-
(तीन वर्षांचे वर्षनिहाय)
अ.क्र. ३ + ७

- ब) पालक/पती व्यवसाय करीत असल्यास :-
- १) व्यवसायाचे नाव :-
  - २) व्यवसायाचे ठिकाण :-
  - ३) व्यवसायातून मिळालेले मागौल तीन वर्षांचे वर्ष निहाय एकूण उत्पन्न :-

मी असे प्रमाणित करते की, वर नमूद केलेली माहिती माझ्या समजूतीप्रमाणे व विश्वासाने खरी आहे आणि म्हणून मी उक्त व्यक्ती/गट (क्रिमीलेअर) मध्ये मोडत नाही. त्यामुळे खुल्या प्रवर्गातील महिलांसाठीच्या आरक्षणाच्या लाभसाठी मी पात्र आहे. जर मी वर नमूद केलेली माहिती खोटी अथवा पिराभूल करणारी आहे, असे निबड होण्यापूर्वी किंवा नंतर आढळून आल्यास माझी निबड/निवृत्ती रद्दबादल ठरविण्यास पात्र असेल. तसेच कायदा किंवा नियमांद्वारे विहित असणाऱ्या कारवाईस मी पात्र असेल.

आपली,

(उमेदवाराची सही)

ठिकाण :-

दिनांक :-

(शासन निर्णय क्र.८२/२००१/मसेआ-२०००/प्रक्र.४१५/का-२, दिनांक २५.५.२००१ चे परिशिष्ट-३)

परिशिष्ट - ३

खुल्या प्रवर्गातील महिलांकरिता शासकीय, निमशासकीय व शासन अनुदानित संस्थांमध्ये ठेवण्यात आलेल्या ३०% आरक्षणाच्या सवलतीकरिता उन्नत व्यक्ती/गट (क्रिमीलेअर) यामध्ये मोडत नसल्याबाबतच्या प्रमाणपत्राच्या नमुना:-

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग त्र.संकीर्ण-२०००/प्रक्र.४१५/का-२, दि.२२.५.२००१ अन्वये विहित केलेल्या खुल्या प्रवर्गातील महिलांकरिताच्या उन्नत व्यक्ती/गट (क्रिमीलेअर) प्रवर्गांमध्ये कुमारी/श्रीमती ----- यांच्या कुटुंबियांचे लगतच्या मागील ३ वर्षांचे सर्व मार्गांनी मिळून एकूण उत्पन्न वार्षिक सरासरी रुपये २ लाखाच्या आत असल्याने त्या खुल्या प्रवर्गातील उन्नत व्यक्ती/गट (क्रिमीलेअर) मध्ये मोडत नाहीत.

सही

(सहाय्य अधिकारी)

दिनांक :-

शिक्षका :-

Immediate

2006121814821001

Concessions to ex-servicemen for
recruitment to Class III and
Class IV Posts.

GOVERNMENT OF MAHARASHTRA
General Administration Department,
Circular No. RTA-1079/0/482/XVI-A,
Mantralaya, Bombay-400 032, Dated the 18th April, 1981.

READ: 1) Government Circular, General Administration Department
No. IPE/RTA-1080/0/181/XVI-A, dated the 10th October,
1980.

11) Government Circular, General Administration Department
No. SRV-1080/563/156/XVI-A, dated the 1st December, 1980.

CIRCULAR: Orders are in force since May 1973 providing 15% reservation for ex-servicemen in Class III and Class IV posts which are required to be filled by direct recruitment. Consolidated orders embodying this and other concessions regarding age-limit etc. sanctioned by Government for the ex-servicemen from time to time have been issued in Government Circular, General Administration Department No. IPE/RTA/1080/0/181/XVI-A, dated 10th October, 1980. Thereafter in Government Circular, General Administration Department No. SRV-1080/563/156/XVI-A, dt. the 1st Dec. 1980 it has been clarified that the reservations already provided in favour of ex-servicemen and certain other specified sections of society, except those belonging to the economically weaker sections, should not be subject to any economic criterion and that they should continue to get the reservations irrespective of the quantum of their family income.

2. The Government of India have since adopted certain special measures for promoting absorption of ex-servicemen in civil services and posts. This Government also has decided to adopt such measures and to direct as follows :-

I-Reservation of vacancies :- According to the existing orders, besides the Government departments and Government offices, the Zilla Parishads and the Corporations, Boards, Industrial Units, etc. under the administrative control of the State Government are required to provide 15% reservation for ex-servicemen and to amend their recruitment rules accordingly. Government has now decided (1) to make the existing orders regarding 15% reservation for ex-servicemen applicable also to the local bodies i.e. Municipal Corporations, Municipal Councils and all other authorities, services and institutions in respect of which Government has powers to give directions, and (2) to extend the scope of the reservations to the voluntary organisations receiving grants-in-aid from the Central Government or State Government, requiring such organisations to reserve at least 10% of vacancies in the lower or middle level posts under them (comparable to the Class III and Class IV Posts in Government service) for employment of ex-servicemen. All Departments of Mantralaya should issue suitable instructions to all such bodies with which they are respectively concerned and request them to amend the relevant recruitment rules for incorporating the provisions regarding

reservations for ex-servicemen. A condition making such reservation for ex-servicemen compulsory should also be included in the terms and conditions under which voluntary organisations/agencies are given grants-in-aid by the Government.

II-Release of unfilled reserved vacancies.

Under the existing orders, the vacancies reserved for ex-servicemen which remain unfilled on account of duly qualified candidates not becoming available can be carried forward for a period of one year. As regards release of unfilled reserved vacancies, the following revised procedure is laid down:

- i) The vacancies reserved for ex-servicemen in respect of Class III posts and Class IV posts should not be released to any general candidates until and unless the appointing authority has (a) obtained a certificate regarding "Non-availability of ex-servicemen" from the Employment Exchange, Zilla Bunk Board, Regional Selection Board or the Maharashtra Public Service Commission, depending upon the nature of the job, and (b) recorded a certificate that such a "Non-availability" certificate has been obtained.
- ii) Individual cases of release of vacancies reserved for ex-servicemen should be referred by the various appointing authorities lower than the Government to the concerned Administrative Departments of the Mantralaya and such posts should be filled by general candidates only with the approval of the concerned Administrative Departments.
- iii) Similar instructions should be issued by the Departments of the Mantralaya to the Public Sector Undertakings/Corporations under their administrative control. The Rural Development Department also should issue similar instructions to the Zilla Parishads.

III-Age relaxation:

According to the existing orders ex-servicemen who have put in not less than six months' continuous service in the Armed Forces are allowed to deduct from their age the length of continuous service in the Armed Forces plus three years. In the case of disabled ex-servicemen the age limit is relaxed upto 45 years for purpose of appointment to Class III and Class IV posts. As per the existing orders, such age relaxation is applicable to the appointment of ex-servicemen only to the posts reserved for them. Government has now decided in consultation with the Maharashtra Public Service Commission to extend this concession also for their appointment to unreserved vacancies in Class III posts. This concession is also extended to un-reserved vacancies in Class IV posts.

IV-Relaxation/lowering of educational qualifications.

At present, ex-servicemen are not entitled to any concession in regard to educational qualifications. Government is now pleased to give the following concessions to them in this regard, for appointment only to reserved vacancies in Class III and Class IV Posts :-

1) For appointment to any reserved vacancy in Class IV posts, an ex-serviceman who has put in not less than 3 years service in the Armed Forces should be exempted from satisfying the minimum educational qualification, namely a pass in the fourth standard examination prescribed in respect of such posts.

ii) For appointment to any reserved vacancy in Class III posts, the appointing authority may, at its discretion, relax the minimum educational qualification, where such qualification prescribed is a pass in the Middle School Examination or any lower examination, in favour of ex-servicemen who have put in at least 3 years service in the Armed Forces and who are otherwise considered fit and suitable for appointment to such posts, in view of their experience and other qualifications. Such Class III posts will obviously not include ministerial posts like Clerks, Typists etc., for which minimum educational qualification is a pass in Secondary School Certificate Examination.

Note

In computing the period of 3 years referred to in (i) and (ii) above, service in a corresponding post in a Civil Department or a Public Sector Undertaking, or an autonomous organisation whether under Central or State Government or in a nationalised Bank should be added to the period of service in the Armed Forces.

iii) For appointment to any reserved vacancy in Class III posts, to be filled partly by direct recruitment and partly by promotion or transfer, where the minimum educational or technical qualification prescribed for appointment by direct recruitment is higher than that prescribed for promotees or transferees, an ex-serviceman should be deemed to satisfy the prescribed educational or technical qualification if he-

- (a) satisfies the educational or technical qualification prescribed for direct recruitment to the posts from which promotion or transfer to the posts in question is allowed, and
- (b) has an identical experience of work in a similar discipline and for the same number of years in the Armed Forces of the Union, as prescribed for promotees or transferees.

iv) All Departments of Mantralaya should examine and identify the posts in which military experience either in general or in a specific field or posts would be of distinct advantage so as to provide for such experience as an essential or desirable qualification and also to consider whether in view of the relevance of the experience possessed, lower educational qualification should not be prescribed for ex-servicemen. The General Administration Department (Personnel Division) should, while approving recruitment rules for the various posts referred to them,

specifically insist on the examination of the provisions regarding modes of recruitment, educational qualifications and experience from these angles also.

Note : The concessions at (iii) and (iv) above should be made applicable only to Class III posts appointments to which are outside the purview of the Maharashtra Public Service Commission.

v) The Departments of Mantralaya should ensure that the Public Sector Undertakings under their administrative control also adopt and implement the decision at (iv) above.

V-Implementation :-

For the proper implementation of the orders regarding reservation for ex-servicemen, Deputy Secretaries to Government in charge of establishment in the Mantralaya Departments shall be designated as Liaison Officers. The functions to be entrusted to them would be (i) to ensure due compliance by the appointing authorities under their administrative control of the orders and instructions pertaining to reservation in favour of ex-servicemen, (ii) to watch the receipt of periodical returns which may be prescribed in respect of placement of ex-servicemen and their timely submission after due scrutiny and consolidation, and (iii) to conduct annually inspection of the registers maintained in the offices of Heads of Departments under them and submit a report of inspection to the Secretary of the Department.

3. The Departments of Mantralaya are requested to ensure that the existing orders as amplified in para 2 above are implemented by them and the various authorities under them, scrupulously.

4. These orders issue with concurrence of Finance Department vide its un-official reference No.738/EXP-4/81, dated the 15th April, 1981.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

V.S.FADNAVIS,
Deputy Secretary to Government.

To

The Secretary to the Governor,
The Secretary to the Chief Minister,
The Officer on Special Duty, Chief Minister's Secretariat,
The Personal Assistants to all Ministers and Ministers of State,
The Prothonotary and Senior Master, High Court, Bombay
(by letter),
The Registrar, High Court, (Appellate Side), Bombay, (by letter),
The Registrar, Office of the Lokayukta and Upa-Lokayukta,
Maharashtra, Bombay (by letter),

The Secretary, Maharashtra Public Service Commission (by letter),
 The Secretary, each Regional Selection Board (by letter),
 The Secretary, Maharashtra Legislature Secretariat, Bombay,
 (by letter),
 All Secretaries to Government,
 All Commissioners of Divisions,
 All Collectors,
 The Chief Executive Officers of all Zilla Parishads,
 All Deputy Secretaries to Government (in-charge of establishment)
 in all Departments of Mantralaya,
 The Secretary, Maharashtra Rajya Sainik Board, Pune,
 The Director of Employment, Bombay,
 The Director General of Information and Public Relations,
 Bombay (for issue of a Press Note),
 The Revenue and Forests Department/Rural Development Department/
 Education and Employment Department/Urban Development and
 Public Health Department,
 The Finance Department,
 All Other Departments of Mantralaya,
 All other Heads of Departments and Heads of Offices under the
 several Departments of Mantralaya,
 The Accountant General, Maharashtra-I, Bombay,
 The Accountant General, Maharashtra-II, Nagpur,
 The Pay and Accounts Officer, Bombay,
 The Resident Audit Officer, Bombay.

पदवीधर/पदविकाधारक अंशकालीन उमेदवारांना
समांतर आरक्षण कार्यान्वित करण्याकरिता
अनुसरावयाच्या कार्यपध्दतीबाबत.....

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन परिपत्रक, क्रमांक : अंशका १९१३/प्र.क्र.५७/२०१३/१६-अ

मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.

तारीख: १९ सप्टेंबर, २०१३.

वाचा —

- १) शासन निर्णय क्रमांक: पअंक-१००९/प्र.क्र.२००/२००९/१६-अ, दिनांक २७.१०.२००९.
- २) शासन परिपत्रक क्रमांक: एसआरव्ही-१०९७/प्र.क्र.३१/९८/१६-अ, दिनांक १६.०३.१९९९.

प्रस्तावना —

दिनांक २७.१०.२००९ च्या शासन निर्णयान्वये पदवीधर/पदविकाधारक अंशकालीन उमेदवारांना शासकीय/ निमशासकीय सेवेतील महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कक्षबाहेरील गट ' क ' मधील पदावर सरळ सेवेने करावयाच्या नियुक्त्यांसाठी १० टक्के समांतर आरक्षण लागू करण्यात आले आहे.

अंशकालीन पदवीधर/पदविकाधारकांसाठी समांतर आरक्षणाची दर्शविण्यात आलेली पदे भरण्याकरिता अंशकालीन पदवीधर/पदविकाधारक या घटकातील पात्र उमेदवार उपलब्ध न झाल्यास, अशी रिक्त पदे गुणवत्तेनुसार पात्र उपलब्ध उमेदवारांमधून भरण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक —

शासन निर्णय दिनांक २७.१०.२००९ अन्वये पदवीधर/पदविकाधारक अंशकालीन उमेदवारांना शासकीय/निमशासकीय सेवेतील महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कक्षबाहेरील गट ' क ' पदावरील सरळ सेवेने करावयाच्या नियुक्त्यांसाठी १० टक्के समांतर आरक्षण लागू करण्यात आले आहे. सदर समांतर आरक्षण हे जाहिरातीत दर्शविण्यात आलेल्या पदांनुसार राहिल. सदरचे आरक्षण हे समांतर आरक्षण असल्यामुळे पदवीधर/पदविकाधारक अंशकालीन उमेदवारांकरिता आरक्षित असलेल्या पदांचा अनुशेष पुढे ओढणे आवश्यक नाही. या घटकाकरिता जाहिरातीत दर्शविलेल्या आरक्षित पदांसाठी पात्र उमेदवार उपलब्ध न झाल्यास ती पदे गुणवत्तेनुसार उपलब्ध अन्य पात्र

उमेदवारांमधून दिनांक १६.०३.१९९९ च्या शासन परिपत्रकातील तरतूदीनुसार विहित केलेल्या कार्यपद्धतीचा अवलंब करुन भरण्यात यावीत.

या शासन परिपत्रकातील सूचना सर्व विभाग प्रमुखांनी त्यांच्या नियंत्रणाखालील नियुक्ती प्राधिका-यांच्या निदर्शनास आणाव्यात.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०१३०९१९१५०९५०१६०७ असा आहे.

हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(दि.रा. डिंगळे)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपालांचे सचिव,
२. मा. मुख्यमंत्र्यांचे अपर मुख्य सचिव,
३. मा. उपमुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
४. सर्व मा. मंत्री / मा. राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
५. मा. मुख्य सचिव,
६. सचिव, रोजगार व स्वयंरोजगार विभाग,
७. शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
८. सर्व मंत्रालयीन विभाग,
९. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूल न्याय शाखा मुंबई/ औरंगाबाद / नागपूर,
१०. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा मुंबई/ औरंगाबाद / नागपूर,
११. प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई/ औरंगाबाद / नागपूर,

१२. प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई,
१३. सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
१४. सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधान परिषद) विधानभवन, मुंबई,
१५. सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधान सभा) विधानभवन, मुंबई,
१६. सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई,
१७. सर्व विभागीय आयुक्त / सर्व जिल्हाधिकारी,
१८. सर्व महानगरपालिकांचे आयुक्त / सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
१९. सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा / नगरपालिका,
२०. राज्यातील सर्व महामंडळे आणि उपक्रम यांचे व्यवस्थापकीय संचालक,
२१. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
२२. सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
२३. निवड नस्ती/१६-अ.

पदवीधर/पदविकाधारक अंशकालीन उमेदवारांना समांतर
आरक्षण लागू करणे व वयोमर्यादेत सवलत देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: पअंक-१००९/प्र.क्र. २००/२००९/१६-अ

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक : २७ ऑक्टोबर, २००९

वाचा :- (१) शा.नि.,सा.प्र.वि.क्र : पअंक १०९७/१७९३/प्र क्र ४/९८/१६-अ, दि.१९.३.१९९८.

(२) शा. नि.,सा.प्र.वि. क्र: पअंक १००५/प्र.क्र.३६/०५/१६-अ, दि. २६.८.२००५.

(३) शासन परिपत्रक सा.प्र.वि.क्र.:न्याप्र-१००३/९९/प्र.क्र२/०३/(भाग-२)/१६-अ,
दि. २५.१०.२००५.

प्रस्तावना :

वरील संदर्भ क्रमांक १ येथील शासन निर्णय, दिनांक १९.३.१९९८ अन्वये "सुशिक्षित बेरोजगारांना आर्थिक सहाय्य" या योजनेअंतर्गत शासकीय कार्यालयात काम केलेल्या पदवीधर/पदविकाधारक अंशकालीन कर्मचाऱ्यांना शासन सेवा प्रवेशासाठी काही सवलती दिल्या आहेत.

संदर्भ क्रमांक २ येथील शासन निर्णय, दिनांक २६.८.२००५ अन्वये सदर योजनेत तीन वर्षे काम केलेल्या व रोजगार मार्गदर्शन केंद्रामध्ये या तीन वर्षांच्या अनुभवाची नोंद केलेल्या सर्व अंशकालीन पदवीधर/पदविकाधारक उमेदवारांना शासकीय/निमशासकीय सेवेतील नियुक्त्यांमध्ये उच्च वयोमर्यादेत ४५ वर्षांपर्यंत शिथिलता देण्याची सवलत दिलेली आहे.

आता वरील पदवीधर/पदविकाधारक अंशकालीन उमेदवारांना समांतर आरक्षण लागू करण्याची व वयोमर्यादेत आणखी सवलत देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

"सुशिक्षित बेरोजगारांना अर्थसहाय्य" या योजनेअंतर्गत शासकीय कार्यालयामध्ये तीन वर्षांपर्यंत दरमहा मानधनावर काम केलेल्या व रोजगार मार्गदर्शन केंद्रामध्ये या अनुभवाची नोंद केलेल्या पदवीधर/पदविकाधारक अंशकालीन उमेदवारांना शासकीय/ निमशासकीय सेवेतील महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कक्षेबाहेरील गट-क पदावरील सरळ सेवेने करावयाच्या नियुक्त्यांसाठी १० टक्के समांतर आरक्षण लागू करण्यात येत आहे व त्यांना सध्याच्या ४५ वर्षे वयोमर्यादेत आणखी १ वर्षांनी वाढ करून सदर सवलत ४६ वर्षांपर्यंत देण्यात येत आहे."

२. सदर पदभरती मा. सर्वोच्च न्यायालय व महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, खंडपीठ औरंगाबाद यांनी दिलेल्या सूचना विचारात घेऊन निर्गमित केलेल्या संदर्भाधीन क्रमांक ३ येथे नमूद केलेल्या शासन परिपत्रक, दिनांक २५.१०.२००५ मधील मार्गदर्शक तत्वानुसारच करणे बंधनकारक आहे.

३. हा शासन निर्णय शासकीय/निमशासकीय सेवा, मंडळे/महामंडळे, नगरपालिका/महानगरपालिका, जिल्हा परिषदा, शासकीय अनुदानप्राप्त संस्था आणि ज्यांना मार्गदर्शक आदेश देण्याचा अधिकार शासनाला आहे, अशी इतर सर्व प्राधिकरणे, सेवा व संस्था यांना लागू राहिल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक २००९१०२७१६२३३६००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(दि. रा. डिगळे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

राज्यपालांचे सचिव,
मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
उपमुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
मुख्य सचिव,
शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
शासकीय अभियोक्ता, उच्च न्यायालय, औरंगाबाद खंडपीठ, औरंगाबाद,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूल न्याय शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपिल शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई,
* प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई,
* सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
* सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधान सभा) विधानभवन, मुंबई,
* सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधान परिषद) विधानभवन, मुंबई,
* सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई,
सर्व विभागीय आयुक्त
राज्यातील सर्व महामंडळे आणि उपक्रम यांचे व्यवस्थापकीय संचालक,
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व महानगरपालिकांचे आयुक्त
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा/नगरपालिका
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई
सचिव, रोजगार व स्वयंरोजगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
मंत्रालयीन विभागाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील सर्व विभाग प्रमुख/ कार्यालय प्रमुख,
सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने, निवड नस्ती. * (पत्राने)

प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती व त्यांच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तींना शासकीय सेवेतील वर्ग 3 व वर्ग 4 मधील भरतीबाबत प्राथम्यक्रम.

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग.

शासन निर्णय क्रमांक एईएम-1080/35/16-अ

मंगळार, मुंबई 400 032, दिनांक 21 जानेवारी 1980.

संदर्भ :- (1) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक आरपीए-1071/177785/र-1, दिनांक 20 नोव्हेंबर 1973.

(2) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक एसआरव्ही-1078/आरएपी/12, दिनांक 22 सप्टेंबर 1978.

निर्णय :- शासनाच्या पुनर्वसनविषयक धोरणानुसार प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती व त्यांच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्ती यांना शासकीय सेवा प्रवेशासाठी तारतम्य दाखवून नोकरीत पसंती देण्याबाबत सवलत देण्यात आली आहे. त्यानुसार अशा व्यक्तींनी त्यांची नावे सेवायोजन कार्यालयामध्ये नोंदविलेली असतील आणि संबंधित शासकीय पदाबाबत असलेल्या भरतीच्या शर्ती पूर्ण केल्या असतील तर, शासकीय कार्यालयामधील महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कक्षबाहेर असलेल्या पदांवर नेमणूक करण्यासाठी त्यांना तारतम्याने पसंती देण्यात येते. शासन ठराव, महसूल व वन विभाग क्रमांक आरपीए-1071/177785/र-1, दिनांक 20 नोव्हेंबर 1973 मधील आदेशानुसार प्रकल्पग्रस्त व्यक्तींना पाटबंधारे प्रकल्पाच्या आस्थापनेवर भरतीसाठी "सर्वोच्च प्राथम्यक्रम" (Highest Priority) देण्यात येतो. त्यासाठी सेवायोजन कार्यालयात नावे नोंदविण्याची अट त्यांचेबाबतीत लागू करण्यात येत नाही. शासन ठराव, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक एसआरव्ही-1078/आरएपी/12, दिनांक 22 सप्टेंबर 1978 द्वारा काढलेल्या आदेशाप्रमाणे बृहन्मुंबई माहेरील शासकीय कार्यालयांतील पदांत भरतीबाबत ज्या प्रकल्पग्रस्तांची घरे किंवा 75 टक्के शेतजमीन प्रकल्पासाठी संपादण्यात येते, त्यांच्या बाबतीत शासकीय सेवा भरतीसाठी असलेली कमाल वयोगर्षादा 3 वर्षांनी शिथिल करण्यात आली आहे. तसेच अशा प्रकल्पग्रस्तांची शासनामध्ये अस्थायी स्वरूपाची सेवा केली असेल तर, त्या अस्थायी सेवेचा कालावधी शासन प्रवेशासाठी असणारी कमाल वयोगर्षादा निश्चित करण्यासाठी लक्षात घेण्यात येतो आणि सदर कमाल वयोगर्षादा अस्थायी सेवेच्या कालावधीने शिथिल करण्यात येते. प्रकल्पग्रस्तांना शासनाच्या सेवेत पुन्हा प्रवेश मिळाल्यावर त्यांच्या पूर्वीच्या अस्थायी सेवेचा कालावधी त्यांच्या शासन सेवेचा एकूण कालावधी निर्धारित करण्यासाठी ग्राह्य धरण्यात येतो व शासनामधील त्यांची सर्व सेवा अखंड असल्याचे मानण्यात येते.

2. प्रकल्पग्रस्तांना शासन सेवा प्रवेशासाठी दिलेल्या वरील सवलती व्यवहारामध्ये विशेष परिणामकारक होत नाहीत असे शासनाच्या निदर्शनास आले आहे. पाटबंधारे प्रकल्पांच्या आस्थापनेवर दिलेल्या सर्वोच्च प्राथम्याखेरीज प्रकल्पग्रस्तांना इतर शासकीय कार्यालयांमध्ये सेवा प्रवेशासाठी प्राथम्यक्रम देण्यात आलेला नाही. परिणामतः शासकीय नोकरीसाठी प्रकल्पग्रस्तांना व त्यांच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तींना तारतम्यपूर्वक दिलेल्या पसंतीच्या सवलतीचा फारसा उपयोग होत नाही. यामुळे शासकीय सेवा प्रवेशासाठी सर्वोच्च प्राथम्यक्रम मिळावा अशी गागणी प्रकल्पग्रस्तांकडून ब-याच काळापासून करण्यात येत आहे. राज्याच्या विकासाकरिता शासनाने हाती घेतलेल्या विविध प्रकल्पांमुळे प्रकल्पग्रस्तांना स्थलांतर करावे लागते आणि इतरत्र नवीन जीवनक्रम सुरू करावा लागतो आणि त्या अनुषंगाने अनेक अडचणींना तोंड द्यावे लागते. या त्यांच्या त्यागाची जाणीव ठेवून त्यांना शासनाने दिलेली नोकरीविषयक सवलत प्रत्यक्षात परिणामकारक व फलदायी ठरावी आणि पुनर्वसनाच्या कार्यवाहीमध्ये त्यांना सहाय्य व्हावे म्हणून त्यांना शासकीय सेवा प्रवेशासाठी निश्चित प्राथम्यक्रम देणे आवश्यक आहे असे शासनाला वाटते. यासाठी शासन पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

(अ) शासनाने हाती घेतलेल्या पाटबंधारे प्रकल्पासह सर्व प्रकल्पांच्या बाबतीत, त्या प्रकल्पांना महाराष्ट्र प्रकल्प

विस्थापितांचे पुनर्वसन कायदा, 1976 लागू केला आहे किंवा नाही हे लक्षात न घेता, त्यांच्या आस्थापनेवरील तृतीय व चतुर्थ श्रेणीतील पदांवर नेमणूक करण्यासाठी प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती व त्यांच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तींना "सर्वोच्च प्राथम्यक्रम" देण्यात यावा. यासाठी सेवायोजन कार्यालय किंवा राज्य निवड मंडळ यांच्याकडे संदर्भ करण्याची आवश्यकता नाही. मात्र या सवलतीची अंमलबजावणी करताना प्रकल्पग्रस्त कुटुंबातील फक्त एक व्यक्तीस तिचा फायदा मिळावा. या संदर्भात खालील परिच्छेद (5) मधील तरतुदही लक्षात घेण्यात यावी. हा आदेश निघण्यापूर्वी ज्या प्रकल्पग्रस्त व्यक्तींना व त्यांच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तींना पाटबंधारे प्रकल्प आस्थापनेवर, तसेच इतरही प्रकल्प आस्थापनेवर नोकरी देण्यात आली असेल, त्यांच्या कुटुंबात उपरोक्त प्रकल्प आस्थापनेवर नोकरी मिळालेल्या व्यक्तींची संख्या लक्षात न घेता, ते नेमणुकीच्या वेळी राज्य निवड मंडळामार्फत नेमले गेले नसले तरी, त्यांना या आदेशाचा फायदा देण्यात यावा.

(ब) शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक एसआरव्ही-1079/66/16-अ, दिनांक 27 एप्रिल 1979 द्वारा शासन सेवा, शासन पुरस्कृत महामंडळे, शासनाकडून मदत करण्यात येणारी महामंडळे, शासनाने चालविलेल्या संस्था, जिल्हा परिषदा, महानगरपालिका, नगरपालिका आणि ज्यांना मार्गदर्शक आदेश देण्याचा अधिकार शासनाकडे आहे अशा इतर सर्व अधीरिटीज, सेवा व संस्था यांमध्ये आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल घटकांमधील व्यक्तींसाठी शासनाने आधीच राखून ठेवलेल्या 80 टक्के जागा भरताना आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल घटकात मोडणा-या प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती व त्यांच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तींना "सर्वोच्च प्राथम्यक्रम" देण्यात यावा. मागासवर्गीयांच्या विविध घटकवर्गासाठी राखून ठेवलेल्या 34 टक्के जागा भरून झाल्यावर हा प्राथम्यक्रम अंमलात यावा आणि हा सर्वोच्च प्राथम्यक्रम एकूण जागांच्या किमान 5 टक्के पर्यंत देण्यात यावा. एखादी प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमाती/वा इतर मागासवर्गीय गटात मोडत असेल तर, त्यांच्यासाठी राखून ठेवलेल्या उपरोक्त 34 टक्के जागा भरताना ती प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती वरीलपैकी ज्या विशिष्ट गटात मोडत असेल त्या विशिष्ट गटासाठी राखून ठेवलेल्या जागेनुसार तिला सर्वोच्च प्राथम्यक्रम देण्यात यावा. प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती वरील कोणत्याही गटात मोडत नसेल परंतु, आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल घटकात मोडत असेल तर, तिला 80 टक्के जागांमधील (34 टक्के जागा वगळता) उरलेल्या जागा भरताना "सर्वोच्च प्राथम्यक्रम" देण्यात यावा.

(क) उपरोक्त नोकरीविषयक सवलतीच्या संदर्भात "केंद्र शासन किंवा राज्य शासन यांनी हाती घेतलेल्या पाटबंधारे, वीज अथवा इतर कोणत्याही प्रकल्पामुळे ज्या व्यक्तींचे घर आणि/अथवा जमीन पूर्णतः किंवा अंशतः संपादण्यात आली असेल" अशा व्यक्तींना "प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती" मानण्यात यावे. या संदर्भात त्या व्यक्तीचे घर आणि/अथवा जमीन पूर्णतः किंवा अंशतः ज्या प्रकल्पासाठी संपादित करण्यात आली असेल तो प्रकल्प "महाराष्ट्र प्रकल्प विस्थापितांचे पुनर्वसन कायदा, 1976" खाली अधिसूचित झाला आहे किंवा नाही हे लक्षात घेण्याची आवश्यकता नाही. तसेच नोकरीविषयक संदर्भात प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीच्या कुटुंबातील व्यक्ती व अशा प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीवर अवलंबून असणा-या व्यक्ती म्हणून प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीचा पती अथवा अशा व्यक्तीची पत्नी, अशा व्यक्तीचे अज्ञान मुलगे, अशा व्यक्तींच्या अविवाहित मुली, अशा व्यक्तींचे अज्ञान भाऊ किंवा बहिणी, तसेच अशा व्यक्तीचे आई व वडील या व्यक्तींचा समावेश ग्राह्य घरावा. या निर्णयानुसार शासन पत्र, महसूल व वन विभाग क्रमांक आरपीए-1074/3500/र-1, दिनांक 20 मार्च 1975 मध्ये दिलेल्या "प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीवर अवलंबून असणा-या व्यक्ती" या संज्ञेच्या व्याख्येत आवश्यक बदल करण्यात यावा.

(ड) संबंधित जिल्हाधिकारी किंवा त्यांच्या वतीने संबंधित पुनर्वसन अधिकारी यांनी दिलेल्या दाखल्याच्या आधारे एखादी व्यक्ती "प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती" किंवा "प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीवर अवलंबून असणारी व्यक्ती" आहे असे ठरविण्यात यावे. प्रस्तुत दाखल्याचा नमुना सोबत जोडला आहे. हा दाखला फक्त प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीला देण्यात यावा आणि त्याचा उपयोग तिच्या कुटुंबातील फक्त एकाच व्यक्तीस करता यावा. या संदर्भात खालील परिच्छेद (इ) मधील तरतुदही लक्षात घेण्यात यावी. कुटुंबातील एखाद्या व्यक्तीला वरीलप्रमाणे नोकरी मिळाल्यानंतर सदर दाखल्याची नोकरीविषयक परिणामकारकता रद्द करण्यात यावी. तथापि सदर दाखलाधारक व्यक्तीला पुनर्वसन योजनेखालील

इतर विविध सवलतीच्या बाबतीत अशा दाखल्याची आवश्यकता असल्यास, तो दाखला वापरण्याची मुभा देण्यात यावी. प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीला किंवा तिच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तीला सदर दाखल्याच्या आधारे नोकरी दिल्यानंतर नोकरी दिल्याबाबतची माहिती संबंधित जिल्हाधिका-याकडे, तसेच संबंधित जिल्ह्याच्या सेवायोजन कार्यालयाकडे पाठविण्याबाबत सर्व शासकीय कार्यालयांना आदेश देण्यात यावेत.

(इ) ज्या प्रकल्पासाठी भूसंपादनाची कार्यवाही 1 जून 1965 पूर्वी सुरू करण्यात आली, त्यामुळे ज्या व्यक्ती प्रकल्पग्रस्त झाल्या, अशा प्रकल्पग्रस्त व्यक्तींच्या कुटुंबातील जास्तीत जास्त दोन व्यक्तींना वरील "सर्वांचे प्राथम्यक्रम" चा लाभ देण्यात यावा.

3. वरील आदेश महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या कक्षबाहेर असलेल्या पदांवरील भरतीसाठी लागू आहेत.

4. हे आदेश महसूल व वन विभागाच्या संभतीने काढण्यात आले आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

अ. ना. बटव्याल,
शासनाचे सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

राज्यपालांचे सचिव,
मुख्य मंत्र्यांचे सचिव,
सर्व मंत्र्यांचे व राज्यमंत्र्यांचे स्वीय सहाय्यक,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी तथा पुनर्वसन उप संचालक (जमीन),
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषदा तथा पुनर्वसन उप संचालक (विकास),
सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
महालेखापाल, महाराष्ट्र-1, मुंबई,
महालेखापाल, महाराष्ट्र-2, नागपूर,
सर्व अधीक्षक अभियंते, पाटबंधारे व वीज (जलविद्युत) प्रकल्प,
सर्व कार्यकारी अभियंते, पाटबंधारे व वीज (जलविद्युत) प्रकल्प,
सचिव, राज्य निवड मंडळ, औरंगाबाद,
महसूल व वन विभाग, सर्व कार्यासन अधिकारी,
पाटबंधारे विभाग (5 प्रतींसह),
वित्त विभाग (5 प्रतींसह),
सामान्य प्रशासन विभाग (कार्यासन क्रमांक 12, 13-अ, 16-ब, 19, 20, 21),
मंत्रालयातील इतर सर्व विभाग,
पुनर्वसन संचालनालय,
निवड नस्ती.

(शासन निर्णय. सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक एईएम-1080/35/16-अ, दिनांक 21 जानेवारी 1980 चे सहपत्र).

प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीला अथवा प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीच्या कुटुंबातील तिच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तीला नोकरीविषयक सवलतींच्या संदर्भात चाचण्याच्या दाखल्याचा नमुना

जिल्हाधिकारी कार्यालय (पुनर्वसन शाखा),

प्रकल्प,

जिल्हा.

दिनांक :

(1) दाखला देण्यात येतो की, श्री./श्रीमती/कुमारी _____ (प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीचे संपूर्ण नाव) यांचे _____ (गावाचे नाव) _____ (तालुक्याचे नाव) _____ (जिल्ह्याचे नाव) येथील सव्हे क्रमांक _____ मधील _____ (हेक्टर आर) शेतजमीन _____ (प्रकल्पाचे नाव) प्रकल्पासाठी संपादन केली असल्यामुळे/करण्यात येत असल्यामुळे ते/त्या/ती प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती आहे/आहेत.

आणि/अथवा

(2) दाखला देण्यात येतो की, श्री./श्रीमती/कुमारी _____ (प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीचे संपूर्ण नाव) यांचे _____ (गावाचे नाव) _____ (तालुक्याचे नाव) _____ (जिल्ह्याचे नाव) येथील घर/घरे _____ (प्रकल्पाचे नाव) प्रकल्पासाठी संपादन केली असल्यामुळे/करण्यात येत असल्यामुळे ते/त्या/ती प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती आहे/आहेत.

(3) दाखला देण्यात येतो की, श्री./श्रीमती/कुमारी _____ (हे/त्या/ही उपरोक्त परिच्छेद 1/2) मधील प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीच्या कुटुंबातील आणि तिच्यावर अवलंबून असणारी व्यक्ती असून तिचे प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीशी नाते पती/पत्नी/अज्ञान मुलगा/अविवाहित मुलगी/अज्ञान भाऊ/अज्ञान बहिण/आई/वडील असे आहे.

(4) शासनाच्या पुनर्वसन धोरणेअंतर्गत सदर प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीला किंवा तिच्या कुटुंबातील आणि तिच्यावर अवलंबून असणा-या उपरोक्त एकच व्यक्तीला नोकरी मिळण्याच्या संदर्भात सदर दाखला परिणामकारक राहील. ज्या प्रकल्पासाठी भूसंपादनाची कार्यवाही दिनांक 1 जून 1965 पूर्वी सुरु करण्यात आली असल्यामुळे ज्या व्यक्ती प्रकल्पग्रस्त झाल्या अशा रत्येक प्रकल्पग्रस्त व्यक्तीच्या कुटुंबातील जास्तीत जास्त दोन व्यक्तींना शासकीय कार्यालयात नियमानुसार नोकरी मिळेपर्यंत

सदर दाखला परिणामकारक राहिल. वरीलप्रमाणे संबंधित व्यक्तीला नोकरी मिळाल्यावर या दाखल्याची परिणामकारकता रद्द होईल.

(5) त्या दाखल्याच्या आधारे प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती किंवा तिच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तीला/जस्तीत जास्त दोन व्यक्तींना/नोकरी देण्याची कार्यवाही करणा-या कार्यालयाने नोकरी दिल्याबाबत तपशील खालील जिल्हाधिका-यांकडे/पुनर्वसन अधिका-यांकडे तात्काळ कळविणे आवश्यक आहे.

जिल्हाधिकारी -----

जिल्ह्याचे नाव -----

जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी -----

जिल्हाधिकारी -----

(जिल्ह्याचे नाव) ----- यांचेकरिता.

टीप. - वरील दाखल्याच्या परिच्छेद (1) व (2) मध्ये नमूद केलेल्या शेतजमिनीबाबत किंवा/आणि घराबाबत भूसंपादन कायद्याच्या कलम 4 अनुसार काढण्यात आलेली अधिसूचना महाराष्ट्र शासनाच्या राजपत्रात ज्या तारखेस प्रसिध्द केली जाईल, त्या तारखेपासून सदर दाखला परिणामकारी होईल.

प्रकल्पग्रस्त व्यक्ती व त्यांच्यावर अवलंबून असणा-या
व्यक्तींना तसेच भूकंपग्रस्तांना शासकीय सेवेतील गट-क
व गट-ड मधील पदांवर नियुक्ती देण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक विकाक २२१५/प्र.क्र.३३७/१६-अ,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक ४ नोव्हेंबर, २०१६

वाचा :- शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक भूकंप १००९/प्र.क्र.२०७/२००९/१६-अ,
दिनांक २७.८.२००९

प्रस्तावना :-

राज्यात दि. २७ ऑगस्ट २००९ पूर्वी भूकंपग्रस्तांसाठी असलेले समांतर आरक्षण प्रकल्पग्रस्तांसाठी असलेल्या ५ % आरक्षणांतर्गतच समाविष्ट होते. परंतु शासन निर्णय दिनांक २७.८.२००९ अन्वये प्रकल्पग्रस्तांना असलेले ५% आरक्षण त्यांचेसाठीच राखून ठेवण्यात आले असून या आरक्षणांतर्गत भूकंपग्रस्तांसाठी ठेवलेले आरक्षण काढून भूकंपग्रस्तांसाठी स्वतंत्रपणे २% समांतर आरक्षण लागू करण्यात आले आहे. आता शासनाच्या निदर्शनास असे आले आहे कि भूकंपग्रस्तांसाठी असलेल्या आरक्षणा अंतर्गत प्रत्येक वेळी पर्याप्त पात्रतेचे उमेदवार उपलब्ध होत नाहीत. याऊलट प्रकल्पग्रस्त बाधीतांची संख्या प्रचंड मोठी असल्याने त्या प्रवर्गासाठी राखीव ठेवण्यात आलेली पदे पुरेशी ठरत नाहीत. त्यामुळे आता या विषयी शासन खालील प्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :-

दि. २१ जानेवारी १९८० च्या शासन निर्णयान्वये प्रकल्पग्रस्तांसाठी ५ % व दि. २७.०८.२००९ च्या शासन निर्णयान्वये भूकंपग्रस्तांसाठी २ % असे स्वतंत्र आरक्षण निश्चित केले आहे. तथापि पर्याप्त पदांअभावी प्रकल्पग्रस्तांना नोकरी मिळण्यास विलंब होतो. त्यामुळे भूकंपग्रस्तांना राखीव असलेल्या २ % पदांवर नियुक्तीसाठी ज्या कुटुंबातील व्यक्तींचे भूकंपात निधन झाले आहे किंवा ज्यांचे घर पूर्णपणे कोसळले होते, त्यामुळे शासनाने त्यांना नविन घर बांधून दिले अशा व्यक्तींचे पाल्य नियुक्तीसाठी पात्र ठरतील. अशाप्रकारे भूकंपग्रस्तांचे पात्र उमेदवार उपलब्ध झाले नाही, तर ती पदे प्रकल्पग्रस्तांसाठी वापरण्यात यावीत, असा शासनाने निर्णय घेतला आहे.

२. संबंधित भरती प्रक्रियेमध्ये भूकंपग्रस्तांसाठी राखीव असलेल्या पदांवर भूकंपबाधित उमेदवार उपलब्ध झाले नाहीत, असे प्रशासकीय विभाग म्हणून महसूल व वन विभाग (पुनर्वसन कक्ष) यांनी प्रमाणित करणे आवश्यक राहिल.

३. भूकंपग्रस्तांसाठी राखीव असलेल्या पदांवर प्रकल्पग्रस्तांची नियुक्ती झाली तर, प्रकल्पग्रस्त उमेदवारांकडे प्रकल्पग्रस्त प्रमाणपत्र असणे आवश्यक राहिल, तसेच त्यांची नियुक्तीसाठी विहित कमाल वयोमर्यादा ही ४५ वर्षे राहिल.

४. भूकंपबाधित जिल्ह्यामध्ये नोंदणीकृत भूकंपग्रस्त उमेदवार जे अद्यापही शासन नोकरीपासून वंचित आहेत, त्यांच्या याद्या त्यांच्या शैक्षणिक पात्रतेसह बनवून त्याची आकडेवारी योग्य असल्याचे महसूल व वन विभाग (पुनर्वसन कक्ष) यांनी खातरजमा करावी. भूकंपग्रस्त उमेदवारांची संख्या समाप्त झाल्यावर पूर्ण ७ % आरक्षण प्रकल्पग्रस्तांसाठी राहिल.

५. सदर शासन निर्णय महसूल व वन विभाग (मदत व पुनर्वसन कक्ष) यांनी दिलेल्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.२१७९, दिनांक २०.६.२०१६ व संदर्भ क्र. २८०१, दिनांक २८.०७.२०१६ अन्वये दिलेल्या सहमतीस अनुसरून निर्गमित करण्यात येत आहे.

६. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक २०१६११०४१६४११७४७०७ हा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करून निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(टि.वा.करपते)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा. विरोधी पक्षनेता, विधानसभा/विधान परिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई-३२.
- २) सर्व सन्माननीय विधानसभा/विधान परिषद व संसद सदस्य, महाराष्ट्र राज्य.
- ३) मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई ३५.
- ४) मा. मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ५) सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ६) मा. मुख्य सचिव, मुख्य सचिव कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ७) प्रधान सचिव महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ८) शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ९) सर्व विभागीय आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य
- १०) सर्व जिल्हाधिकारी, महाराष्ट्र राज्य
- ११) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई, नागपूर व औरंगाबाद,
- १२) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई, नागपूर व औरंगाबाद,
- १३) प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई, नागपूर व औरंगाबाद,
- १४) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई ३२
- १५) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई ३२
- १६) प्रधान सचिव (महाराष्ट्र विधान परिषद), महाराष्ट्र विधान मंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई ३२
- १७) प्रधान सचिव (महाराष्ट्र विधान सभा), महाराष्ट्र विधान मंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई ३२
- १८) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालय, मुंबई ३२
- १९) महासंचालक, माहिती व तंत्रज्ञान संचालनालय, मुंबई ३२ (५ प्रती)
त्यांना विनंती की, प्रस्तुत शासन परिपत्रक प्रसिध्दीसाठी पाठवावे.
- २०) सर्व महानगर पालिकांचे आयुक्त
- २१) सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा/नगरपालिका, महाराष्ट्र राज्य
- २२) सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य
- २३) राज्यातील सर्व महामंडळे, मंडळे आणि सार्वजनिक उपक्रम यांचे व्यवस्थापकीय संचालक
- २४) उपसचिव, (आस्थापना) सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई ३२
- २५) संचालक, माहिती व तंत्रज्ञान संचालनालय (बायोमेट्रिक उपस्थितीसंदर्भात),
- २६) विधीमंडळ ग्रंथालय, विधानभवन, मुंबई (१० प्रती)
- २७) सर्व मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची मध्यवर्ती कार्यालये, महाराष्ट्र राज्य (प्रत्येकी ५ प्रती)
- २८) निवड नस्ती (कार्यासन १६-अ), सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई ३२

प्रकल्पग्रस्तांना असलेल्या ५% समांतर
आरक्षणांतर्गत भूकंपग्रस्तांसाठी ठेवलेले आरक्षण
काढून भूकंपग्रस्तांसाठी स्वतंत्रपणे २% समांतर
आरक्षण लागू करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: भूकंप-१००९/प्र.क्र. २०७/२००९/१६-अ
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक : २७ ऑगस्ट, २००९

- वाचा :- (१) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक:- एईएम-१०८०/३५ /
१६-अ, दिनांक २१.१.१९८०,
(२) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक:- एसआरव्ही-१०९४/
१००४/प्र.क्र.३०/९४/१६-अ, दिनांक १७.११.१९९४,
(३) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग, क्रमांक:- ड्यूआर-१०९४ /
प्र.क्र.७६८ / भूपुक-१, दिनांक ९.८.१९९५.

प्रस्तावना :

वरील संदर्भ क्रमांक १ येथील शासन निर्णय, दिनांक २१.१.१९८० अन्वये
प्रकल्पग्रस्त व्यक्ति व त्यांच्यावर अवलंबून असणाऱ्या व्यक्तींना शासकीय/निमशासकीय सेवेत
नियुक्ती देण्यासाठी एकूण जागांच्या किमान ५% जागांवर सर्वोच्च प्राथम्य देण्यात आलेले
आहे.

संदर्भ क्रमांक २ येथील शासन निर्णय दिनांक १७.११.१९९४ अन्वये
प्रकल्पग्रस्तांसाठी असलेल्या ५% समांतर आरक्षणांतर्गत भूकंपग्रस्तांनाही आरक्षणाची सवलत
देण्यात आलेली आहे. प्रकल्पग्रस्त व भूकंपग्रस्त यांना संयुक्तपणे ५% समांतर आरक्षण
ठेवण्यात आल्याने उपलब्ध होणाऱ्या ५ जागांपैकी ३ जागांवर भूकंपग्रस्त व २ जागांवर
प्रकल्पग्रस्त या प्रमाणात नियुक्त्या द्याव्यात असे आदेश संदर्भ क्रमांक ३ येथील शासन निर्णय
दिनांक ९.८.१९९५ अन्वये निर्गमित करण्यात आले आहेत.

मा.उच्च न्यायालय, औरंगाबाद खंडपीठ यांनी याचिका क्र. ५४५२/२००८ व
५२६६/२००८ यावर एकत्रितपणे सुनावणी घेऊन दिनांक २१.११.२००८ रोजी प्रकल्पग्रस्तांच्या
५% आरक्षणामध्ये भूकंपग्रस्तांचा समावेश करून कोणतीही पद भरती करू नये असे अंतरिम
आदेश दिले आहेत. त्यामुळे प्रकल्पग्रस्तांना असलेले ५% समांतर आरक्षण त्यांचेसाठीच
राखून ठेवून ५% समांतर आरक्षणांतर्गत भूकंपग्रस्तांसाठी ठेवलेले आरक्षण काढून
भूकंपग्रस्तांसाठी स्वतंत्रपणे समांतर आरक्षण देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

प्रकल्पग्रस्तांना असलेले ५% समांतर आरक्षण त्यांचेसाठीच राखून ठेवून या
आरक्षणांतर्गत भूकंपग्रस्तांसाठी ठेवलेले आरक्षण काढून भूकंपग्रस्तांसाठी स्वतंत्रपणे २%
समांतर आरक्षण लागू करण्यात येत आहे.

२८६२५

[४०००-८-२००९]-१

[कृ. मा. व.]

आस्था :-
आयक नं. :-
का. नं. :-

११ ९ NOV 2009

२८६२५

४१

४०००-८-२००९

सर्व मंत्रालयीन विभागांनी त्यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील सर्व शासकीय/निमशासकीय इत्यादी कार्यालयांना या शासन निर्णयानुसार आवश्यक ती कार्यवाही करण्याबाबतच्या सूचना तात्काळ घ्याव्यात.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २००९०८२७१४३००९००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(दि. रा. डिंगळे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

राज्यपालांचे सचिव,
मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
उपमुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
मुख्य सचिव,
शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
शासकीय अभियोक्ता, उच्च न्यायालय, औरंगाबाद खंडपीठ, औरंगाबाद,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपिल शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई,
* प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई,
* सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
* सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधान सभा) विधानभवन, मुंबई,
* सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधान परिषद) विधानभवन, मुंबई,
* सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई,
सर्व विभागीय आयुक्त
राज्यातील सर्व महामंडळे आणि उपक्रम यांचे व्यवस्थापकीय संचालक,
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व महानगरपालिकांचे आयुक्त
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा/नगरपालिका
महसंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
मंत्रालयीन विभागाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील सर्व विभाग प्रमुख/ कार्यालय प्रमुख,
सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
निवड नस्ती.
* (पत्राने)

अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, 1995 नुसार शासन सेवेतील पदांवर शारीरिकदृष्ट्या अपंगांसाठी आरक्षण ठेवण्याबाबतची कार्यपध्दती.

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग,

शासन परिपत्रक क्रमांक एसआरव्ही-1097/प्र.क्र.12/97/16-अ,

मंत्रालय, मुंबई 400 032, दिनांक 2 मे 1998.

- वाचा :- (1) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक एसआरव्ही-1077/3576/1433/16-अ, दिनांक 23 मे 1978.
- (2) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक एसआरव्ही-1081/सीआर-15/16-अ, दिनांक 7 सप्टेंबर 1982.
- (3) शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग क्रमांक इडीडी-1090/22592/सीआर-400/सुधार-2, दिनांक 19 ऑगस्ट 1992.
- (4) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक बीसीसी-1097/सीआर-2/97/16-ब, दिनांक 16 ऑगस्ट 1997.
- (5) अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, 1995, (क्रमांक 1/1996).

परिपत्रक :- अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, 1995 (1996 चा 1) हा अधिनियम जम्मू व काश्मीर राज्य वगळता संपूर्ण देशामध्ये दिनांक 7 फेब्रुवारी 1996 पासून लागू करण्यात आलेला आहे.

2. सदर अधिनियमाच्या कलम 32 नुसार राज्य शासनाने अपंगांसाठी आपल्या अस्थापनेवरील जी पदे आरक्षित करता येतील ती पदे शोधून काढणे (Identify) आवश्यक आहे. अधिनियमाच्या कलम 33 नुसार अपंगांच्या नियुक्तीसाठी किमान 3 टक्के पदे आरक्षित करणे आवश्यक आहे. त्यापैकी प्रत्येकी एक टक्का पदे, अनुक्रमे (1) अंध, अल्पदृष्टी (दृष्टीहीनता), (2) बहिरेपणा, (3) अस्थिव्यंग किंवा मंदमती या व्याधींनी ग्रस्त असलेल्या व्यक्तींसाठी राखीव ठेवणे आवश्यक आहे. या कलमात कागाचे स्वरूप पाहता ज्या अस्थापनेवर अपंगांसाठी आरक्षण करणे शक्य नाही, अशा बाबतीत सूट नगूद करण्यात आली आहे.

3. अस्थापना या शब्दाची व्याख्या आणि या अधिनियमाच्या कलम 32 आणि 33 चे उतारे (Extract) सोबतच्या जोडपत्रात देण्यात आले आहेत.

4. राज्याच्या विविध अस्थापनांवर सरळसेवा भरतीने करावयाच्या नियुक्तीत अपंगांसाठी करावयाच्या आरक्षणाची कार्यपध्दती येथे दर्शविण्यात आली आहे. तिचे पालन करण्यात यावे.

(य) अधिनियमातील कलम 32 व 33 लक्षात घेऊन महाराष्ट्र शासनाच्या प्रत्येक प्रशासकीय विभागाने प्रत्येक संवर्गातील कर्मचा-यांकडून ज्या प्रकारचे काम करण्यात येत त्याचा आढावा घेण्यात यावा. विभागांतर्गत आणि विभागाच्या अधिपत्याखालील कार्यरत असलेली विविध शासकीय कार्यालये यांच्या कार्यालयातील अ, ब, क आणि ड संवर्गांनुसार हा आढावा घेण्यात यावा. कागाच्या स्वरूपाचे काळजीपूर्वक परिशीलन करून प्रत्येक संवर्गात अपंग व्यक्तीसाठी सरळसेवा भरतीत रिलत पदांवर 3 टक्के आरक्षण करण्याबाबत विभागाने प्रस्ताव तयार करावा. समाजकल्याण विभाग आणि सामान्य प्रशासन विभाग यांच्यामार्फत शासनाच्या मान्यतेसाठी संवर्गनिहाय प्रस्ताव सादर शाममू-रोटा-साप्रवि-एच-34 (5000-5-98)1.

करण्यात यावेत. अंतिमरित्या मंजूर झालेली योजना शासन निर्णयाच्या स्वरूपात प्रसिध्द करण्यात यावी. कर्मचारी वर्गाकडून करण्यात येणा-या कामाचे स्वरूप विचारात घेता, विशिष्ट संवर्ग/आस्थापना यांच्यासाठी असे आरक्षण ठेवणे शक्य नसल्याचे आढळून आल्यास असे संवर्ग/आस्थापना यांना सदर आरक्षणापासून सूट देण्याचा प्रस्ताव समाजकल्याण विभाग आणि सामान्य प्रशासन विभाग यांच्यामार्फत शासनाच्या आदेशांवर सदर करण्यात यावा. शासनाच्या मान्यतेनंतर अशा प्रकारची दिलेली सूट अधिसूचित करण्यात यावी.

(र) आधीच्या परिच्छेदामध्ये दर्शविल्यानुसार सर्व शासकीय महामंडळे/कंपन्या, स्थानिक स्वराज्य संस्था, जिल्हा परिषदा, महानगरपालिका, नगरपालिका आणि शासनाच्या अधिपत्याखालील किंवा शासनाने अनुदान दिलेली मंडळे, अनुदानित संस्था यांनी सरळसेवा भरती करताना अपंग व्यक्तींसाठी 3 टक्के पदे आरक्षित करावीत. कामाचे स्वरूप पाहता अशा आरक्षणापासून कलम 33 अंतर्गत सूट हवी असल्यास त्यांनी आपल्याशी / संबंधित शासकीय विभागाशी संपर्क साधावा.

(ल) अपंग व्यक्तींसाठी असलेले 3 टक्के आरक्षण हे आधीच अस्तित्वात असलेल्या अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती/भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग आणि विशेष मागासवर्ग यांच्यासाठी असलेल्या आरक्षणांतर्गत असेल. शासन निर्णय क्रमांक बीसीसी-1097/प्र.क्र.2/97/16-ब, दिनांक 16 ऑगस्ट 1997 नुसार बिंदू नामावलीत हे आरक्षण दर्शविण्यात आले नाही.

(व) शासन निर्णय क्रमांक एसआरव्ही-1070/3576/1433/16-अ, दिनांक 23 मे 1978 अन्वये महाराष्ट्र राज्यात अपंगांसाठी गट "क" आणि गट "ड" च्या पदांवर आधीच आरक्षण विहित करण्यात आलेले आहे. परिच्छेद-1 व 2 मध्ये दर्शविल्यानुसार गट "क" आणि गट "ड" च्या पदांचा संवर्गनिहाय आढावा घेण्यास काही कालावधी लागणार असल्यामुळे जैसे थे-परिस्थितीत सदर शासन निर्णयाची अंमलबजावणी करण्यात यावी. मात्र वरील परिच्छेद-1 व 2 मध्ये दर्शविल्यानुसार आरक्षणाबाबत अगर आरक्षणातून सूट देण्याबाबत प्रशासकीय विभागाने आणि इतर आस्थापनांनी विशेष आदेश निर्गमित केल्यास त्या आदेशांच्या मर्यादेपर्यंत वरील दिनांक 23 मे 1978 च्या शासन निर्णयान्वये अधिक्रमण केले जाईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

नवीन कुमार,
प्रधान सचिव (सेवा)

प्रति

राज्यपालांचे सचिव,
मुख्य मंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
उप मुख्य मंत्र्यांचे सचिव,
सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
मुख्य सचिव / अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,

* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुंबई/खंडपीठ, औरंगाबाद, नागपूर,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई,

- * प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई, औरंगाबाद, नागपूर,
- * प्रबंधक, लोकायुक्त आणि उप लोकायुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई,
- * सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
- अध्यक्ष, महाराष्ट्र दुग्धम सेवा निवड मंडळ, मुंबई,
- सचिव, सर्व प्रादेशिक निवड मंडळे,
- सचिव, राज्य निवड मंडळ,
- सर्व नगरपालिकांचे मुख्याधिकारी,
- सर्व महानगरपालिकांचे आयुक्त,
- सर्व शासकीय महामंडळे, कंपन्हे, स्थानिक स्वराज्य संस्था व शासन अनुयायित मंडळे / संस्था,
- संचालक, सेवायोजन, मुंबई,
- सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या अधिपत्याखालील विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख,
- सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
- निवड नस्ती.

* पत्राने.

ANNEXURE

Definition of Establishment :-

"Establishment" means a corporation established by or under a Central Provincial or State Act, or an authority or a body owned or controlled or aided by the Government or a local authority or a Government Company as defined in section 617 of the companies Act, 1956 and includes Departments of a Government.

32. Appropriate Government shall-

(a) identify posts, in the establishments, which can be reserved for the persons with disability;

(b) at periodical intervals not exceeding three years, review the list of posts identified and up date the list taking into consideration the developments in technology.

33. Every appropriate Government shall appoint in every establishment such percentage of vacancies not less than three per cent, for persons or class of persons with disability of which one per cent, each shall be reserved for persons suffering from-

(i) blindness or low vision;

(ii) hearing impairment;

(iii) locomotor disability or cerebral palsy in the posts identified for each disability:

Provided, that the appropriate Government may, having regard to the type of work carried on in any department or establishment, by notification subject to such conditions, if any, as may be specified in such notification, exempt any establishment from the provisions of this section.

अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व
हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, १९९५ नुसार
अपंगांसाठी आरक्षणाची गणना करणेबाबत

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक: अपंग-२०१४/प्र.क्र.७५/१६-अ
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
तारीख: २८ जुलै, २०१४.

वाचा :

- १) केंद्र शासनाचे ऑफिस मेमोरेंडम क्र.३६०३५/३/२००४/Estt(Res), दिनांक २९.१२.२००५.
- २) शासन परिपत्रक क्र.अपंग-१००९/प्र.क्र.२७६/०९/१६-अ, दिनांक १९.३.२०१०.
- ३) केंद्र शासनाचे ऑफिस मेमोरेंडम क्र.३६०१२/२४/२००९/ Estt(Res), दिनांक ३.१२.२०१३.

प्रस्तावना :-

अपंग व्यक्तींची शासन सेवेत नियुक्ती करताना अनुसरावयाची कार्यपद्धती तसेच अपंग कर्मचा-
यांना उपलब्ध करून द्यावयाच्या सोयीसुविधा, उपकरणे इत्यादी संदर्भात केंद्र शासनाच्या कार्यालयीन
ज्ञापन (O.M.) दिनांक २९.१२.२००५ अन्वये मार्गदर्शक तत्वे विहित करण्यात आली आहेत. त्यानुसार
सर्वानी कार्यवाही करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत.

केंद्र शासनाच्या सदर दिनांक २९.१२.२००५ च्या कार्यालयीन ज्ञापनाच्या (O.M.) अनुषंगाने
शासन पत्र, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्रमांक अपंग-२००२/ प्र.क्र.३३१/सुधार-३, दिनांक
७.६.२००६, शासन परिपत्रक, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्रमांक अपंग-
२००७/प्र.क्र.६१/सुधार-३, दिनांक २०.४.२००७, तसेच शासन शुध्दीपत्रक, सामाजिक न्याय व विशेष
सहाय्य विभाग क्रमांक अपंग-२००७/प्र.क्र.६१/ सुधार-३, दिनांक २५.५.२००७ आणि शासन परिपत्रक,
सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक न्याय-२००७/स.न्या./प्र.क्र.१०३(भाग-३)/१६-अ, दिनांक १९.१०.२००७
आणि शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक अपंग-१००९/प्र.क्र.२७६/०९/१६-अ, दिनांक
१९.३.२०१० अन्वये वेळोवेळी सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार राज्यात अपंग व्यक्तींना
शासन सेवेत नियुक्तीबाबत व अन्य सोयीसुविधा व उपकरणे उपलब्ध करून देणेबाबत कार्यपद्धती
अनुसरण्यात येत आहे.

दरम्यान, नॅशनल फेडरेशन ऑफ ब्लॉईड व इतर यांनी मा.सर्वोच्च न्यायालय येथे
एस.एल.पी.(सिव्हील) क्रमांक ७५४१/२००९ मध्ये दाखल सिव्हील अपील क्रमांक ९०९६/२०१३ मध्ये
मा.सर्वोच्च न्यायालय यांनी दिनांक ८.१०.२०१३ रोजी न्यायनिर्णय दिला असून त्यानुसार केंद्र
शासनाच्या दिनांक २९.१२.२००५ च्या कार्यालयीन ज्ञापनामध्ये (O.M.) आवश्यक ती सुधारणा करण्याचे
निर्देशित केले.

मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या उपरोक्त निर्णयानुसार केंद्र शासनाच्या मानव संसाधन मंत्रालय (DoPT) यांनी दिनांक ३.१२.२०१३ रोजी कार्यालयीन ज्ञापन (O.M.) निर्गमित केले आहे. केंद्र शासनाच्या दिनांक ३.१२.२०१३ च्या सदर कार्यालयीन ज्ञापनाच्या (O.M.) अनुषंगाने राज्यात अपंग व्यक्तींना शासन सेवेत नियुक्तीबाबत व अन्य सोयीसुविधा व उपकरणे उपलब्ध करून देणेबाबत अनुसरण्यात येत असलेल्या कार्यवाहीच्या अनुषंगाने सुधारित सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यानुसार खालीलप्रमाणे सूचना निर्गमित करण्यात येत आहेत:-

शासन परिपत्रक

अपंग कर्मचा-यांच्या नियुक्त्याबाबत केंद्र शासनाने नॅशनल फेडरेशन ऑफ ब्लाइंड व इतर यांचेविरुद्ध एस.एल.पी.(सिव्हील) क्र.७५४१/२००९ मध्ये दाखल केलेल्या सिव्हील अपील क्र.९०९६/२०१३ मध्ये मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिनांक ८.१०.२०१३ रोजी दिलेल्या आदेशाच्या कार्यान्वयीन भागात दिनांक २९.१२.२००५ च्या केंद्र शासनाच्या कार्यालयीन ज्ञापनामध्ये (O.M.) सुधारणा करून उचित आदेश निर्गमित करण्याच्या सूचना केंद्र शासनास दिल्या आहेत. त्यानुसार केंद्र शासनाने दिनांक ३.१२.२०१३ अन्वये दिनांक २९.१२.२००५ च्या कार्यालयीन ज्ञापनातील परि.१४ मध्ये आवश्यक सुधारणा सुचविणारे कार्यालयीन ज्ञापन (O.M.) निर्गमित केले आहे.

केंद्र शासनाच्या दिनांक ३.१२.२०१३ च्या कार्यालयीन ज्ञापनाच्या (O.M.) परि.५ अन्वये दिनांक २९.१२.२००५ च्या कार्यालयीन ज्ञापनातील (O.M.) परि.१४ (Para १४) मध्ये सुधारणा करण्यांत आली आहे. सदर परि.५ मधील मजकूर खालील प्रमाणे आहे-

“5. Keeping in view the directions of the Hon'ble Supreme Court, Para 14 of the O.M. dated 29.12.2005 is modified to the following extent:

Reservation for persons with disabilities in Group 'A' or Group 'B' posts shall be computed on the basis of total number of vacancies occurring in direct recruitment quota in all the Group 'A' posts or Group 'B' posts respectively, in the cadre. ”

राज्य शासन सेवेअंतर्गत अपंग व्यक्तींची पदभरती करताना शासनाच्या प्रचलित धोरणानुसार कार्यवाही करणे आवश्यक आहे. सदर धोरणासोबत केंद्र शासनाच्या दिनांक ३.१२.२०१३ च्या कार्यालयीन ज्ञापनातील (O.M.) उपरोक्त सूचनांचेदेखील कटाक्षाने पालन करण्याची दक्षता घ्यावी.

हे शासन परिपत्रक शासकीय/निमशासकीय सेवा, मंडळे/महामंडळे, नगरपालिका/महानगरपालिका, जिल्हा परिषदा, शासकीय अनुदानप्राप्त संस्था आणि ज्यांना मार्गदर्शक आदेश देण्याचा अधिकार शासनाला आहे अशी इतर सर्व प्राधिकरणे, सेवा व संस्था यांना लागू राहिल.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा सांकेतांक २०१४०७२८१४३७४५९१०७ असा आहे. हे शासन परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

दि.रा.डिंगळे

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रती,

- १) मा.विरोधी पक्षनेता, महाराष्ट्र विधानपरिषद/विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई -३२.
- २) सर्व सन्माननीय विधानपरिषद/विधानसभा व संसद सदस्य, महाराष्ट्र राज्य.
- ३) मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई-४०० ०३५.
- ४) मा. मुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- ५) मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- ६) सर्व मा. मंत्री / मा. राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- ७) मा. मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- ८) सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- ९) शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव.
- १०) प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधान परिषद) विधानभवन, मुंबई ४०० ०३२.
- ११) प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, (विधान सभा) विधानभवन, मुंबई ४०० ०३२.
- १२) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई- ४०० ०३२.
- १३) सचिव, राज्य माहिती आयोग, मुंबई-४०० ०३२.
- १४) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई, औरंगाबाद, नागपूर.
- १५) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपिल शाखा, मुंबई, औरंगाबाद, नागपूर.
- १६) प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई, औरंगाबाद, नागपूर.
- १७) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई.
- १८) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई.
- १९) सरकारी वकील, उच्च न्यायालय, मूळ शाखा व अपील शाखा, मुंबई, औरंगाबाद, नागपूर.
- २०) सरकारी वकील, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई, औरंगाबाद, नागपूर.

- २१) महालेखापाल, लेखा व अनुज्ञेयता महाराष्ट्र-१, मुंबई.
- २२) महालेखापाल, लेखा व अनुज्ञेयता महाराष्ट्र-२, नागपूर.
- २३) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२ (५ प्रती)
त्यांना विनंती की, प्रस्तुत शासन परिपत्रक प्रसिध्द करण्यात यावे.
- २४) ग्रंथपाल, विधीमंडळ ग्रंथालय, महाराष्ट्र विधानभवन, मुंबई (१० प्रती),
- २५) सर्व विभागीय आयुक्त/सर्व जिल्हाधिकारी.
- २६) सर्व महानगरपालिकांचे आयुक्त.
- २७) सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा/नगरपालिका.
- २८) सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी.
- २९) राज्यातील सर्व महामंडळे, मंडळे आणि सार्वजनिक उपक्रम यांचे व्यवस्थापकीय संचालक.
- ३०) सर्व मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची मध्यवर्ती कार्यालये, महाराष्ट्र राज्य.
- ३१) निवड नस्ती/कार्यासन १६-अ.